

MENTOR

DIJAŠKI LIST

XXI.

ŠT. 9—10

V tem zvezku sodelujejo: Janko
Mlakar ● Zvezdanka ● Dr. I. P. ●
Mojmir Gorjanski ● P. P. ● Vinko
Beličič ● I. Dolenc ● J. Tomi-
nec ● Umen ● Ažmanov ● Bla-
gomir Potoški ● Jelko Erzin ●
Avlis ● Tartarin ● B. J. Kolja ●
Sfinks ● Dr. L. Sušnik ● Dušica
Simonova ● Martin Razus ● Vla-
do Plešec ● Korotanec ● Crassus
Dbe ● V. B.

Vsebina 9.—10. številke.

	Stran
Janko Mlakar / Spomini	193
Zvezdanka / Moje življenje	198
Dr. I. P. / Osnovne črte iz šolske književne teorije	199
Mojmir Gorjanski / Zdravica	203
P. P. / Idila	204
Vinko Beličič / Oračeva pesem	206
I. Dolenc / To in ono iz Mostarja	207
J. Tominec / V resni uri	210
J. Tominec / Romarji	210
Umen / Mojster Znedra in njegova čedra	211
Ažmanov / V pomladnem jutru	217
Blagomir Potoški / Prijetne sanje	218
Jelko Erzin / Ave Marija	221
Avlis / Pred fizično uro	222
Tartarin / Sužnje sonce	223
B. J. Kolja / Okoli Plitvičkih jezer	224
Sfinks / V ognjenem žaru	227
Sfinks / Na belem prtu	227
Dr. L. Sušnik / Ideja Slovanstva	228
Dušica Simonova / Ob kriku bednih	232
Martin Razus / Matura	233
Vlado Plešec / Vijolica	235
Obzornik /	
Nove knjige	236
Naši zapiski	238
Pomenki	240
Zanke in uganke	240

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. - Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. - Rokopisi se ne vračajo. - Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. - Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Vsak naročnik, naj dobiva list naravnost na svoj naslov ali pa pri poverjeniku, mora poravnati naročnino v prvi polovici letnika, sicer ne bo dobil več šeste številke.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. - Izdaja ga konzorcij (odg. prof. Janko Mlakar, Ljubljana, Ilirska ulica 25). - Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. - Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, p. Domžale (P. Veit, Vir). - Celoletna naročnina za dijake Din 30.—, za druge in zavode Din 40.—. Posamezna številka Din 4.—. Plačuje se naprej. - Stev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.876. - Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. - Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Kato-liških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. - Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. - Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. - Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

SPOMINI

„ZADNJE LETO DIJAK“

JANKO MLAKAR

TRETJI DEL

Društveno življenje je bilo v semenišču jako razvito. Razna predavanja, disputacije in govorniške vaje so se kar vrstile. Predsedniki društev so bili morda še večji reveži kakor dandanes, kadar iščejo predavateljev. Ker je bil vsak, ki se je upal v „javnost“, izpostavljen neizprosni kritiki, je bilo pač težko najti take, ki so si upali na plan.

Jaz v tretjem letniku po tistem žalostnem porazu v „Cirilskem društvu“ nisem več nastopil. V četrtem sem se pa dal preprostiti, da sem „disputiral“ v „Tomaževem društvu.“ Branil in zagovarjal sem neko tezo Akvinskega Tomaža o namenu. Tu sem se pa tako postavil, da so mi burno ploskali. Ker je pa radi tega prišla moja ponižnost v veliko nevarnost, me je Bog kmalu potem zopet potlačil na tla.

Po svojem „zmagovitem“ nastopu v „Tomaževem društvu“ sem se hotel skazati tudi kot govornik. Zato sem rad prevzel pri govorniških vajah govor. S Cathreinovo⁵¹ pomočjo sem obdelal smisel človeškega življenja in olepšal „sermon“⁵² z mnogimi citati. Ko je bil govor sestavljen, sem se ga tako temeljito naučil, da bi ga znal tudi od zadnjega konca povedati. Nikdar v svojem življenju se nisem tako skrbno pripravil za govor, kakor takrat, ko sem stopil kot govornik pred svoje tovariše, pa tudi nikdar pozneje nisem tako pogorel.

Ker sem pri kritikah večkrat slišal, da govorniki premalo „agirajo“, to je, premalo podpirajo važnost besede z rokami, sem jaz takoj pri prvem stavku začel mahati na vse strani, da sem bil, kakor je pri kritiki precej zlobno poudarjal moj bivši „šef“ Lenart, podoben mlinu na veter. Res, ploskali so, toda, kakor sem pozneje spoznal, le zato, ker sem nehal. Skratka, moj poraz je bil popoln. Vsebine govora se neusmiljeni kritiki seveda niso lotili. V tem oziru sem imel za seboj važne modroslovce in teologe, iz katerih sem pobral vse, kar se mi je zdelovažno. Zato so pa „govornika“ toliko temeljiteje raztrgali. Najrajši bi bil pobegnul iz dvorane, pa nisem mogel, ker sem sedel med kritiko v prvi klopi. Zdelo se mi je pa, kakor bi bil na sramotnem odru. Slednjič sem vendar našel „usmiljenega Samaritana“, kakor oni, ki je padel med razbojnike tam na samotni cesti iz Jeruzalema v Jeriho. Potegnil se je namreč zame sam protektor govorniških vaj — dr. Krek. Priznal je nekatere napake, ki sem jih bil naredil; ob enem je pa izrazil upanje, da bom postal še lahko dober govornik. To me pa ni toliko potolažilo, da bi se bil še kdaj hotel skazovati v „javnosti.“

Sicer sem moral imeti koncem leta vpričo profesorjev in ravnatelja poskusno slovensko in nemško pridigo, toda to se mi je zdelo igrava v primeri z govorom v Jožefovi dvorani. Poskusne govore smo imeli namreč v kapeli, kjer so morali tovariši molčati.

Oba moja poraza sta mi pa ostala v tako dobrem, prav za prav v slabem spominu, da se ju še danes vselej spomnim, kadar stopim ob kaki priliki v Jožefovo dvorano.

Zadnje leto v semenišču se mi zdi kakor zagrunjeno v nekako meglo. Poleg sošolcev se spominjam samo še tovarišev, ki so bili v tretjem letniku.

⁵¹⁾ „Moralphilosophie.“ — ⁵²⁾ Govor.

drugoletniki in „rekrutje“ so mi pa kar vtonili v spominu. Menda nisem zahajal dosti v družbo, ker sem tudi prosti čas pridno porabil za pisateljevanje in drugo — javno delovanje.

Sola nas ni posebno težila. Kanonično pravo in dušno pastirstvo sta bila sicer precej obširna predmeta, ki nam pa nista delala pręglavic. Jus je poučeval častni kanonik Smrekar, ki je bil, kakor sem že omenil, jako dobra duša. Pred skušnjo smo se kar po domače pomenili, kaj bi lahko pri ponavljanju izostalo. V prvem semestru smo ga prosili, naj nam „podari“ škofovske dolžnosti in pravice. Pa je bil gospod v veliki zadregi.

„To je pa jako važno. Seveda, ako bodo škof pri skušnji, ne morem vprašati, ker bi bilo nerodno, če bi jim naštevali, kakšne dolžnosti in pravice imajo. Ako jih pa ne bo, potem pa ne bom vprašal; toda ponovite navzlic temu dobro. Morda postane kdo izmed vas škof, bo vsaj vedel, kaj ga čaka!“

S temi besedami je sebi olajšal vest, nam pa učenje.

Pri skušnji pa ni bilo škofa, marveč je predsedoval, kakor navadno, stolni prošt dr. Klofutar, ki je bil ravnatelj bogoslovnih nauk. Tudi ta počiva že več let pri Sv. Krištofu. Z njim je umrl zadnji original ljubljanskih kanonikov. Bil je velike impozantne postave, popolnoma sivih las in jako rdeč v obraz, čeprav ni bil take vrste sovražnik alkohola, da bi ga bil uničeval. Kot rojen Tržičan „stare vere“, je rad govoril nemški. Bogoslovci smo imeli z njim veliko veselja, zlasti v zakristiji, kadar smo ga oblačili za pontifikalno mašo. Včasih je bil že popolnoma oblečen, pa je prišel kak četrtoletnik in začel oštevati tiste, ki so ga bili napravili.

„Kako ste pa oblekli gnadjivega gospoda prošta? Pa sama najvišja gospoda je v cerkvi! Gotovo je imel svoje roke vmes kak prvoletnik, ki nima niti toliko nižjih redov, da bi se smel gnadjivega gospoda prošta dotakniti!“

Gospoda so nato navadno zopet slekli in znova oblekli, pa niti zapazil ni, da je mladim fantom „objectum phopabile“,⁵³ Celo dobro se mu je zdelo, ker je mislil, da uživa pri bogoslovcih tako veliko ljubezen in spoštovanje. Kanoniki so včasih ta „cirkus“ gledali in se muzali.

Ko so si pa pri neki priliki nekateri fantje le preveč dovolili, nas je Ata v obednici oštel, češ, da nimamo spoštovanja pred proštevimi sivimi lasmi. Zapovedal nam je z ostrimi besedami, naj pustimo gospoda v miru. To smo si seveda dobro zapomnili in zapoved pri prvi proštovi maši spolnili.

Ko je gospod Klofutar prišel v zakristijo, smo ga sicer spoštljivo pozdravili, nato se pa začeli mirno med seboj meniti. Malo začudeno je pogledal, ker ga nismo, kakor navadno, takoj obkolili, rekel pa ni nič. Komaj se je pa cerkvenik pripravil, da bi ga oblekel, se obrne k nam in vzklikne: „Aber meine Herren, s čim sem se vam pa zameril? Ali me bo cerkvenik oblekel?“

Seveda je bil takoj cel roj krog njega in trgali so drug drugemu mašno obleko iz rok. Ko je ravnatelj to videl, je zamahnil z roko in se smejal.

Tudi pri skušnjah je bilo včasih precej zabavno, če smo bili ravno dobre volje. Dr. Klofutar se navadno ni vmes vtikal. Samo pri sv. pismu

⁵³) Človek, iz katerega se šalijo.

nove zaveze, ki je bil v njem jako dobro podkovan, je večkrat katero zinil. Pri taki priliki so bogoslovci, ki so čakali po klopeh, kdaj pridejo na vrsto, vedno glasno hvalili njegovo učenost.

„Kaj, gnadjlivi gospod prošť pa zastopno povedo? Naši profesorji se lahko pred njimi kar skrijejo!“

Ko pesnik Medved pri skušnji ni vedel, kaj je „volumen“,⁵² je prošť zvil list papirja, ki je ležal pred njim in mu ga pomolil.

„Also, schauen Sie, to je ‚volumen‘.“

Medved se je pa hitro odrezal: „Seveda, če bi nam bil gospod profesor tako zastopno povedal, kaj je ‚volumen‘, kakor oni, bi pa takoj vedel.“

Morda se zde komu take opazke nekoliko predrzne, nam se niso. Imeli smo z njimi svoje veselje vsi, mi, profesorji in — prošť.

Svojega dostojanstva se je pa dobro zavedal. Nekoč je na Ovsisah pri župniku tarokiral. Ker je manjkalo tretjega, so privzeli domačega bogoslovca. Ta se je pa držal pravila, da so pri taroku vsi igralci na isti stopnji dostojanstva, in je prošťu ujel pagata.

Klofutar je pa to tako zameril, da je fanta takoj nahrulil:

„Kako morete biti tako predrzni, dass Sie ihrem Studiendirektor den Pagat fangen?“⁵⁵

Splošno je bil pa prošť dober človek in med duhovščino precej priljubljen. Zlasti po gorenjskih župniščih je rad hodil v goste. Ker je bil pa jako družaben, je pripeljal vselej kakih dvajset in tudi več duhovnih tovarišev s seboj. V naših časih, ko vlada kriza, bi se pač vsak župnik lepo zahvalil za takega gosta . . .

Poudariti pa moram, da je z dr. Klofutarjem legla markantna, dasi nekoliko originalna oseba v grob.

Od prošťa popolnoma različen, vsaj kar se tiče častiželjnosti, je bil Zupančič, ki je predaval pastirstvo. Ko sem mu pri neki priliki pred uro nekaj zaupnega sporočil in mu odprl vrata v učilnico, me je kar prijel za ramo in porinil pred seboj v sobo, da bi se bil kmalu v klop zaletel. Imel je tudi to posebnost, da je navzkriž gledal, kar sem pa jaz nekoliko pozno zapazil.

Kadar sem bil vprašan, sem imel sicer nelepo, pa vendar koristno navado, da sem tuintam pogledal v knjigo, kakor delajo moderni govorniki, ki z rokopisom v roki govore. Storil sem pa to le takrat, kadar je profesor od mene stran pogledal, to pa iz gole ljubezni do bližnjega, da bi ga ne bil vznevoljil. Mislil sem namreč, da me ni videl; samo to se mi je čudno zdelo, da se je včasih namuznil. Slednjič so me poučili tovariši in mi razkrili mojo zmoto. Po neki uri, ko sem bil vprašan in pridno ter brezskrbno obračal liste, mi je rekel Lenart: „Veš, Janko, to je pa že malo prenesramno, da gledaš kar pred Zupančičevimi očmi v knjigo!“

„Saj sem vedno samo takrat vanjo pogledal, kadar me ni videl.“

„Seveda te ni videl. Kaj ne veš, da na desno gleda, na levo pa vidi?“

To sem si dobro zapomnil. Pozneje sem pogledal samo takrat v knjigo, kadar me je gledal. Od tistega časa se ni več — muzal.

Poučeval je tudi pedagogiko in katehetiko. Ta dva predmeta se mi pa nista posebno priljubila. Zato sem bil popolnoma prepričan, da nisem

⁵⁴) Zvitek. — ⁵⁵) „da ujamete svojemu ravnatelju pagata?“

za kateheta. Ko smo ugibali, kam nas bodo nastavili, sem si jaz želel tja, kjer bi ne imel dosti šole, čeprav v najbolj zakotno hribovsko vas. Usoda je pa hotela, da sem moral v Postojno, kjer sem imel takoj 14 ur šole. Za prvo šolsko uro, ki sem jo imel v prvem razredu, sem se tako vestno pripravil, da sem „pozdravni govor“ celo napisal. Kakšen je bil ta govor, ne vem več. Samo tega se še spominjam, da mi je med njim polovica otrok — pobegnila iz razreda. Da nisem slednjič sam ostal, je bila zasluga neke učiteljice, ki mi je prišla na pomoč in spravila otroke nazaj v sobo. Čeprav sem takrat skoraj obupal nad svojo pedagoško zmožnostjo, sem vendarle preživel skoro celo življenje v šoli. Minulo je že več ko pol stoletja, odkar sem začel vanjo hoditi, in še danes hodim, čeprav živim v „pokoju.“ Ob koncu vsakega šolskega leta zapustim prag uršulinske gimnazije v Ljubljani s trdnim namenom, da se ne vrnem več, pa vedno ostane samo pri sklepu. Kakor hitro se pokažejo na zelenih trašah ob Bohinjskem jezeru jesenski podleski, me nekaj kar žene v Ljubljano. Včasih me moje gimnazijke pozdravijo s prav škodoželjnim veseljem, zlasti, če sem jim koncem leta z resnim obrazom izjavil, da so mi zadnje leto „sladile“ življenje . . .

Pa vrnimo se v četrty letnik! Sicer sem že omenil, da je to leto jako „suho“ in revno kar se tiče spominov. To pa vem, da nam je jako hitro prešlo, ker smo imeli veliko opraviti. Precej časa nam je vzela tudi liturgika. Spiritual Erker nam je obred enkrat pokazal, potem smo se pa morali sami vaditi. Moj tovariš Lenart je bil neizprosen in strupen kritik. Pri obredu sv. maše je pazil na vsako malenkost in mi jo očital, za kar sem mu pa še danes hvaležen. Marsikak duhovnik se je že pri liturgičnih vajah v semenišču navadil kretenj, vzdihov, sploh razvad, ki vplivajo včasih skoraj smešno. Ker ga nihče nanje ne opomni, jih obdrži in sčasoma celo pomnoži.

Vsak pa ni bil Lenartu za njegove nauke in odredbe pri liturgiki tako hvaležen, kakor sem bil jaz. Ko nam je spiritual pokazal, kako se krščuje, je Lenart kar samovoljno določil tovariša Meglo za — babico. To se je pa nad njim občutno maščevalo. Megla je segel s svojo močno roko po njem; do daljšega udejstvovanja pa zavoljo spiritualove prisotnosti ni prišlo. Kazen je bila pa le odložena.

Po uri greva z Lenartom, ki sem z njim skupaj stanoval v Gosposki ulici št. 9, počasi „domov.“ Tu se pri št. 8 odpro vrata, in že ni bilo tovariša nikjer. Zginil je kakor kafra. Čez nekaj časa pride za menoj v sobo ves razkuštran.

„Kaj si se pretepal?“

„Ako imaš opraviti z Meglo, se o pretepanju sploh ne more govoriti, k večjemu o tepenju. Vzdignil me je kakor mačka in preden sem se zavedel, kaj se godi z menoj, sem že ležal na njegovi postelji. „Na, tukaj imaš „babico“, je rekel in mi jih začel nalagati tam, kjer se neha križ. Seveda nisem mirno držal. Vsa posteljnina je na tleh, celo žimnica. Imel bo precej opraviti, preden si bo postlal.“

Pravo maščevanje je pa prišlo še le zvečer, ko je šel Lenart po vodo za umivanje. Najprej jo je prinesel Megli. Ker so bila pa vrata zaprta, mu jo je vlil kar skozi špranjo v sobo. To maščevanje sicer ni bilo sladko, pač pa mokro.

Megla je bil jako močan fant precej redkih besedi. To je bilo pa

za njegovo okolico ravno prav, ker je navadno svoje besede podpiral z rokami. Ako me je včasih prijateljsko potapljal takole po rami, sem ta izraz prijateljske ljubezni čutil najmanj eno uro. Zato sem se vselej, če sem mu kaj ponagajal, najprej spravil v „spoštljivo“ razdaljo od njega. Pri neki taki priliki je zgrabil dolgo omelo, da bi me hitreje dosegel. Jaz se seveda takoj spustim v beg. „In fuga salus!“⁵⁶ Ko pridirkam pri št. 15 krog vogla, zagledam na hodniku Ato. Moj dir se je takoj spremenil v korak. Sel sem počasi mimo njega in ga pozdravil, kakor bi ne bilo za menoj ne poganjavca ne omela. Takoj nato pridrevi Megla in malo je manjkalo, da se ni zaletel v ravnateljja. Ker ni v naglici dobro pogledal, je mislil, da ima pred seboj mene. Že je dvignil svoje kosmato orožje v zamah, ko naenkrat zapazi, kako kruto se je zmotil. Obstal je sredi hodnika, kakor svoje dni v steber spremenjena Lotova žena.

„Kaj norite, da letate tu okrog z omelom, pa še med študijem? Sicer ste pa prišli ravno prav. Poglejte, tamle v kotu je pozabil hlapec veliko pajčevino. Kar ometite jo!“

Megla pa ni ometel le pajčevine v kotu pri št. 15, marveč vse, kar je bilo pozabljenih in znova naprednih. Kaj sta se z Ato menila, ko sta hodila po stopnicah in hodnikih, tega pa ni nikomur zaupal, zlasti meni ne, ki sem se ga po tistem dogodku nekaj dni skrbno ogibal. Sedaj „župnikuje“ v jako prijaznem kraju na Gorenjskem. Ker je pa ohranil iz semenišča navado, da rad koga prijateljsko potaplja po rami, če ga doseže, se še danes nerad usedom blizu njega, kadar pridemo s tovariši skupaj.

Drugo polletje nam je med pripravami za novo mašo in drugimi skrbmi tako hitro poteklo, da smo se komaj dobro zavedeli, in že smo stali pred ordinacijami. Ko smo prejeli subdiakonot, nas je še pred oltarjem opomnil škof, da stopimo lahko nazaj v lajiški stan. Nato je nekoliko počakal, če bi se kdo v zadnjem trenutku premislil. Menda se še ni nikdar zgodilo, da bi se bil kdo še le pred oltarjem skesal in odšel. Vkljub temu, da je ta odmor tako rekoč praktično brezpomemben, se je zdel vsaj meni jako slovesen.

Semenišče sem zapustil še isti dan, ko sem bil v mašnika posvečen. Da bi se bil posebno težko ločil, ne morem trditi. Danes seveda se rad spominjam na leta, ki sem jih bil preživel v hiši z napisom: „Virtuti et Musis.“ Od preteklosti nam pač ostane v spominu najbolj to, kar smo užili prijetnega, dočim se neprijetnosti večinoma nekako zabrišejo. Saj celo vdovec, ki se je zopet poročil, rad hvali rajno zakonsko polovico, čeprav mu je življenje bolj grenila, kakor sladila.

Novo mašo sem pel na Breznici, kakor je želel gospod Tomaž. Ako bi bil še enkrat novomašnik, bi je ne. Prvo sveto daritev bi daroval Bogu zgodaj zjutraj, ko vlada v cerkvi še polmrak, da se komaj razločijo zmučeni obrazi od sveta pozabljenih in preziranih, o katerih bodo pa na sodnji dan posvetnjaki takole govorili: „Ti so, ki smo jih nekdanj imeli v zasmeh in zasramovanje. Mi nespametni! Njihovo življenje smo imeli za blaznost in njih konec za nečast. Glej, kako so zdaj prištet med otroke božje in njih delež je med svetniki!“ (Modr 5, 3—5.)

⁵⁶ V begu je rešitev.

EPILOG.

Morda se bo kdo spotaknil nad „Epilogom“, ker ni bilo „Prologa.“ Kdor je tako natančen, naj prečita v 1. številki 18. letnika „Mentorja“ „Uvod k uvodu“ in naj napiše „Prolog“, pa bo stvar v redu. Kak drug bo morda vihal nos nad tujkami. Mesto „Prolog“ bi res prav lahko zapisal „Predgovor“. Kako naj bi pa prevedel „Epilog“? „Zagovor“? V mojem slučaju bi bil res lahko tako zapisal, ker končam svoje „Spomine“ z zagovorom.

Nedavno me je srečal gospod, ki ga jako spoštujem.

„Gospod profesor, vi s svojimi „Spomini“ pohujšujete mladino!“ Te besede je govoril pol resno pol v šali. Ker sem nekaj že o tem slišal, sem takoj vedel, kam je meril. Mladino sem najprej s tem „pohujšal“, ker sem opisal, kako smo ga pri nekaterih profesorjih „lomili“ . . .

Zdi se mi, da je gospod malce prehudo sodil. Prepričan sem, da mladina, ki je brala „Spomine“, ni prav nič manj disciplinirana od one, ki jih ni. Ako je pa študent znal brati med vrsticami, je lahko spoznal, da se „lomljenje“ v šoli najbolj maščuje nad tistim, ki ga „lomi“.

Z opisom svoje sedmošolske ljubezni sem se tudi po mnenju nekaterih pedagogov pregrešil. Moj Bog, saj je vendar nisem priporočal! Mislim pa, da bi za napredek in nevarnost dijaških zaljubljenecv vseh treh spolov ne bilo prav nič napak, če bi v ljubezni mene posnemali . . .

„Kako ste mogli po tem članku („Po Prešernovih stopinjah“) stopiti pred svoje učenke?“ je pozvedoval skrbno neki starejši vzgojitelj.

Prav lahko sem stopil, ker nismo ne moje učenke ne jaz med uro mislili na oni članek. Pozneje enkrat so me pač pri prostem razgovorjanju izven šolske ure nekatere radovednice vprašale, kako se je Vera pisala. Videl sem pa, da zaradi tiste „ljubezni“ nisem pri svojih gimnazijkah prav nič trpel na ugledu.

Da sem popisal življenje v semenišču, mi tudi nekateri zamerijo, češ, da si tega nihče pred menoj ni upal storiti. Vem, in tudi jaz sem se dolgo obotavljal, pa so me slednjič drugi pregovorili. Povedal sem mladini, pa tudi odraslim, da nismo bogoslovci držali v eni roki mrtvaške glave, v drugi pa biča, marveč da smo veliko nedolžnega veselja užili, pa tudi molili in se pridno učili. Upam, da z razkritjem semeniškega življenja nisem v kaki mladi duši zatrl poklica za duhovski stan. Sicer pa, če sem res kaj zagrešil v svojih „Spominih“, parce mihi domine, quia scripsi . . .

MOJE ŽIVLJENJE

ZVEZDANKA

Trdne akorde
snuje mi um,
a življenje igra
— ad libitum.

OSNOVNE ČRTE IZ ŠOLSKE KNJIŽEVNE TEORIJE

PIŠE DR. I. P.

18. Roman. Roman je dandanes brez dvoma najodličnejša in najbolj razvita oblika pripovednega pesništva. Gledé poljudnosti se more meriti z njim le še novela, ki mu je tehnično podobna. Glede estetične vrednosti, umetniške rasti in duhovne vsebine (Gehalt) pa mu stoji ob strani — ep, čigar duhovno poslanstvo je podedoval. Ime samo je nastalo na Francoskem nekako sredi XII. stoletja. Tam so imenovali roman (romain) sprva vsak spis, ki ni bil pisan v latinščini, marveč v domačem (vulgarnem) jeziku (lingua romana), torej tudi prevode iz latinskega. Pozneje označuje roman vsako pesniško pripovedno delo posvetne vsebine in zlasti te pesnitve (viteške epe), razvezane iz vezane besede v nevezano. Slovstvena zgodovina govori še zdaj o viteških epih tudi kot „dvorskih romanih“ (höfische Romane), splošno imenujemo n. pr. pesem o Aleksandru (v aleksandrincih) le roman, podobno zgodbe trojanske vojske (po Benoît de Sainte Maure 1160.) italijansko „romanzo“, hrvatsko v glagolskem pismenstvu „rumanac“. Kar vsakdanja je tudi raba častnega atributa „epopeje“ za velike moderne romane, kot so Tolstega *Vojna in mir*, Galsworthyja *Forsytha* *Saga* i. p. Početki srednjeveškega romana na Francoskem opravičujejo torej označbo, ki je splošna, poljudna in se glasi, da je roman ep v prozi. Taka deficiniija znanstveno seveda ne velja, ker so med epom in romanom bistvenejše razlike, kakor pa je oblika. Srednjeveški roman predstavlja sicer le še oblikovni osnutek romana, embrionalno podobo poznejšega romana; je pravzaprav barbarično površna presaditev klasične, umetniško predelane snovi, z namenom, asimilirati jo novemu času, človeku in okusu. Preden bomo zato poizkusili podati veljavnejšo in točnejšo opredelitev pojma o romanu, si hočemo ogledati, kako se je razširjal in sicer že v času, preden je dobil svoje ime, pa pozneje v vseh menah časa in okusa.

Našemu romanu slične spise najdemo že v starem grškem slovstvu. Homerjeva *Odiseja* je v tem oziru snovno kar zgledna za poznejšo potopisno avantursko fabulistiko. Ksenofontova *Kyrupaideja* je tip vzgojnostnega romana (Bildungsroman) z očitno poučno tendenco, kakor je n. pr. *Platonova Država* podobno vzgojnostna utopija. *Heliodorjeve Etiopske pripovedi* pa so zgled avantursko ljubezenskih zgodeb. Štvarnost *Odiseje* je satirično obrnil v utopistično fabulo že *Lukian* (slov. *J. Lovrenčič*). Pri Rimljanih najdemo drobec iz potepuškega romana (*Schelmen roman*). Oče mu je sloviti *Petronij* (*Quo vadis!*); prevel je delce (*Trimalhijonova pojedina*) Slovencem dr. *Glonar*. V petem stoletju p. Kr. je napisal *Longus* že prve vrste pastirski roman (*Daphnis in Chloe*). Sledé romani iz bizantinsko grškega pisemstva (*Trojanska vojska*, zgodbe *Aleksandra Velikega* i. p.), ki preidejo v vse zapadne literature. Zapad jih sprva občuti kot pravo zgodovinsko resnico, kot pristno zgodovinske vire in jih vrednoti kakor kronike in anale. Šele z razvezavo viteškega epa v prozo se je uveljavil roman v poznejšem smislu besede kot skupek zmišljenih romantičnih zgodeb vojaškega, ljubezenskega in drugače zanimivega značaja. Poslej vidimo, da poedine kulturne dežele ustvarjajo po svoji narodi tipične zglede svojevrstnih oblik romana: Španska, Francoska, Italija, Nemška in Anglija. Viteški

francoski roman dobi n. pr. na Španskem v slovečem „Amadis“ (24 zvezkov!) sebe vrednega, a neskončno bolj poljudnega naslednika. Veliki Cervantes je v svojem „Don Quichotu“ (1605) napisal največjo moderno satiro prav proti „vitezovanju“ v takih romanih. Španci so iz sebe obudili tudi „potepuški“ (Schelmenroman) roman. Dal ga je baje Mendoza z „Lazarillom“ (1554) in podobno Aleman z „Guzmanom“ (1597). Iz Amadisovega romana se je razvil pri Francozih (in Nemcih) galantno-heroični in pozneje psevd-zgodovinski roman (Madeleine de Seudery, Ibrahim). Svojevrsten, satiričen in grotesken roman pa je ustvaril Francozom François Rabelais v „Gargantui in Pantagruelu“ (nemško Fischart!) — V Italiji je doma pastirski roman (Boccaccio, Ameta, Sannazaro, Arcadia), ki so ga gojili poslej tudi na Francoskem (Honoré d'Urfé, Astreja), poleg potepuškega (Le Sage, Gil Blas) in ključnega (le livre de clef, Schlüsselroman), kakor je n. pr. Le Sage v „Le Diable boiteux“ — „Šepajoči vrag“. Na Angleškem se je uveljavljala pastirska utopija (Tomaž Morus, Utopia 1516, Fr. Bacon, Nova Atlantis 1643), ki ima lep primer tudi v Italijanu Tom. Campanelliju (Civitas Solis 1620). Z XVIII. stoletjem so prišli v modo vzgojni romani (Fenelon, Les Aventures de Télémaque, Ramsay, Les voyages de Cyrus 1727, Marmontel, Belisaire, ki ga je priredil v srbskem jeziku l. 1777. P. Gjulnac) in na Angleškem rodbinski (Richardson, Fielding, Smollet), ki so spet vplivali na Francoze (J. J. Rousseau, Emile; Diderot i. dr.), na Nemce (Gellert) i. dr. Pristno racionalistični roman je zapustil seveda Voltaire (Candid 1759.), ki je napisal sicer tudi potopisno utopijo „Micromegas“ i. dr. Med najznamenitejše romane XVIII. stoletja pa je šteti Robinzona, ki ga je napisal l. 1719. Daniel Defoe (The life and strange surprizing adventures of Robinson Crusoe), ki je pozneje postal še bolj znan zlasti v predelanem Mlajšem Robinzonu (nemški, J. H. Campe 1729.) — Podobno slavo si je priboril le še Swift v svoji satiri o Guliverjevih potovanjih, dočim je postal Sterne tip sentimentalno-satiričnega pisatelja s svojo Sentimental journey. Takó vidimo že iz zgodeb starejšega slovstva, kako se javlja roman vedno določneje kot svojstvena, izrazita pripovedna oblika: kako postaja zlasti nekako zrcalo vsakokratnih gospodarskih, političnih in umskih razmer v življenju, kako se oblikuje svojevrstno po času in kraju in narodih, kakó dozrja v nekake tipe nesmrtnih veličine, ki se kot kultura presajajo v sosedstvo in tam porajajo nove oblike. Vidimo, da živi življenje, ki je do pičice podobno snovanju idej v svetu. Tako se je izobrazil roman za neke vrste res novo obliko do početka novega časa, ko mu je bilo stoprv dano, da se je mogel razviti do prave in polne svojstvene in res pesniške, umetniške svoje oblike. Odmrl je kot časovni le tam, kjer so časovne razmere, ki so ga dale, odmrle; rastel pa je v tistem razmerju, kakor se je razvijalo socialno in narodno življenje novega časa. Za romanom viteštva in fevdalstva je prišel socialni, meščanski roman, za utopistično avanturkim — novi filozofski in folklorno ekzotični, za rodbinskim moderno psihologični in npravni i. p. Tako je postal novemu, modernemu človeku analogno to, kar je bil ep prvotnemu: prva pripovedna oblika, ki kaže novo življenje v njegovem mnogoličnem razvoju in nešteti individualnih odtenkih,

a vedno sub specie totalitatis, kakor Homer, ki je sebe samega in svojega časa priroda. Ko je moderni človek važnost romana spoznal, mu je stoprv dal pravico biti in rasti. Zgodilo se je to kraj XVIII. in v začetku XIX. stoletja. Od tedaj datirajo zgodbe novega romana. Prvo pobudo so dali Francozi in Angleži v svojem npravstveno kritičnem in meščanskem romanu: tam Rousseau s svojo Novo Heloizo, tu Goldsmith s svojim „Župnikom“ (Vicar of Wakefield), ki ga je Slovencem prevel Jesenko in po svoje predelal Stritar v Gospodu Mirodolskem. Pod močnimi oblikovnimi Rousseaujevimi vplivi je napisal Nemcem mladi Goethe svojega „Wertherja“, ki ima v Chateaubriandovem „Renéju“ (in našem Stritarjevem „Zorinu“) svoja dvojčka. Zrelejši Goethe je nato ustvaril tip nemškega romana „izobraževalni“ roman „Wilhelm Meister“, ki so ga mlajši nemški romantiki proglašali za višek tedanje umetnosti spričo zlitosti življenja in poezije. Goldsmitha je začasno preglasil doma in na tujem Walter Scott (1771—1823), ki je prvi ustvaril pravi zgodovinski roman (Ivanhoe i. dr.) in našel učencev pri vseh kulturnih narodih (Francozi imajo svojega Scotta v Viktorju Hugoju: Notre Dame de Paris; Italijani v Aleksandru Manzoniu: I promessi sposi — Zaročenca, Nemci v Wilibaldu Alexisu: — Die Hosen des Herrn v. Bredow, Rusi v Tolstem: Knez Srebrjani, Slovenci v Jurčiču i. t. d.) Kot snovno bolj napet je Scotta prekosil Aleksander Dumas st. (Trije mušketirji), ki je postal sicer že tip modernega, fabriškega romanopisca in se kot tak poljudil do neskončnosti podobno kakor njegov sin Aleksander ml. z „Damo s kamelijami“ ali Evgen Sue s svojimi „Pariškimi skrivnostmi“ in „Večnim židom.“ Od teh pisateljev do časnikarskih podlistkarskih zabavnikarjev dvomljive vrednosti (Zevacco) je le korak. Velikega pesnika najdemo nató pri Angležih v Charlesu Dickensu (1812—1870), ki gleda in slika svojo družbo izredno realistično (Pikvikovci, David Copperfield i. dr.) in je neizčrpen v podajanju groteskno nazornih lic. Barvito bogat je njegov sodobnik Edvard Bulwer s svojimi „Zadnjimi dnevi v Pompejih“. Vzporedno s temi mojstri pa se javljajo kot mojstri v romanu tudi že prvi Slovani, zlasti med Rusi (Gogolj, Mrtve duše, Lermontov, Junak svojega časa); roman postaja sploh izrazno sredstvo novih narodnosti in mladih kultur, ki zaslovijo poslej pretežno prav spričo slovstvenih del v tej vrsti pripovednega pesništva (Švedi, Norvežani, Čehi, Poljaki i. dr.) — Med vodilne narode, ki s svojim izrazito svojiskim romanom vladajo svetu naših dni, je šteti poleg Francozov, Angležev, Rusov zlasti severnjaške in manjšinske literature (romunsko — Panai Istrati i. dr.) in pa Ameriko (angleško). Ta roman zori v znamenju realizma in naturalizma (Francozi: Honoré de Balzac, Gustav Flaubert, Goncourt, Emil Zola, G. Maupassant, P. Bourget, Alph. Daudet, René Basin i. dr. Angleži: Th. Hardy, Bret Harte, Browning, Caine, Collins, Kipling, Stevenson, Ouida, Thackeray i. dr. Rusi: Turgenjev, Tolsti A. N., Dostojevski, Gorkij, Mereškovski i. dr. Poljaki: Sienkiewicz, Reymont; Norvežani: Björnson, A. Garborg; Danci: Drachmann; Švedi: Strindberg, Hamsun i. dr. Čehi: Jirasek, Zeyer; Bolgari: Vazov; Srbo-Hrvatje: Gjalski, Šenoa, Tomić, Krleža; Slovenci: Jurčič, Tavčar, Detela, Finžgar i. dr. Madjari: M. Jókai i. dr.) Svojevrsten je roman

simbolistov (angl. Oskar Wilde, ital. Gabriele d'Annunzio, slov. Ivan Cankar i. dr.). — V nepreglednem številu vedno novih pripovednih moči (ki jih velikemu svetu odkrivajo častna odlikovanja zlasti svetovno znanih Nobelovih nagrad), je moči pregledati moderni roman novega in najnovejšega časa samó s stališča poedinih literatur ali pa snovno. V tem oziru govorimo kot o nove vrste romanu o ljudskem, kmetiškem, socialno proletarskem, kriminalnem, detektivskem, umetniško-razvojnem, utopistično modernem, mladinskem, domačinskem, versko problematičnem, ekzotičnem; o romanu vele mesta, o romanu v serijah in polylogijah, o moderno meščanskem angleškem (Galsworthy), o novem francoskem, ruskem, o patološkem, strahotno spiritualističnem, o romanu nove Amerike, novega Londona, nove Rusije, o romanu Romaina Rollanda, Th. Manna i. p. i. t. d. i. t. d. Zahtevamo od pisatelja, da podajaj v romanu individualno zajeto življenje, zopet drugod, da pokaži kakó drugače svoje pripovednosti darovitost. Tudi glede oblike ali sloga moremo novi roman kolikor toliko opredeliti v roman objektivnega sloga, v pisemski, dnevniški, arhaično jezikovni, vulgarno naturalistični, individualno-senzualistični, poetični, dialektno narodni i. p. Mimo tega srečujemo romane, ki uveljavljajo tradicijo stare šole. Takó raste od dne do dne število utopističnih romanov (Jules Vernejeve Robinzonade so dandanes že davno preblede spričo novih iznajdb!), potepuških (Breughel), celó roparskih po zgledu Vulpius-ovega Rinalda Rinaldinija, potopisnih i. p. Nove vrste so biografično-znanstveni romani (Stefan Zweig, Jelušić i. dr.), ki ponekod prihajajo že iz čiste poezije v esejstvo in znanstveno prozo. (Naloga: Preglej nekaj modernih romanov v slovenskem prevodu izza zadnjih let in določi jim značaj! Razmisli, kake vrste romane imamo Slovenci! Prehodi v duhu štivo, ki si ga morda vžil doslej, in ga opredeli. Tako n. pr. Wallace-ov „Ben Hur“; Sienkiewiczovo Skozi pustinje in puščavo, Rodbina Polaneških, Brez dogme; Haggardove Salamonove rudnike, Dekle z biseri; Jirasekove Psoglavce; Senoovo Zlatarjevo zlató; Dickensonovo Povest o dveh mestih, Tolstega „Ano Karenino“; Dostojevskega Zločin in kazen, Ponižani in razžaljeni; Zeyerjevega Jana Marijo Plojharja; Kellermannov Predor; Biggersovo Kitajčevo papigo i. p.).

Če sedaj povzamemo in strnemo, kar smo videli, ko smo pregledovali v glavnih obrisih razvoj romana, najdemo sledeče: 1. da ime roman označuje sprva le zunanjo obliko spisov posvetne vsebine; 2. da je prvotni roman pod tem imenom pisan v vezani besedi vulgarnega izraza; 3. da se je uveljavilo ime za stalno šele ob razvezavi tega epa v prozo in da pomeni poslej vsak spis obširne pripovedne vsebine; 4. da je ta prvotni (srednjeveški zapadni) roman po večini le povzetje tuje snovnosti (vzhodne) in motivnosti; 5. da ta motivnost (avanturstvo, ljubezenska zgodba) živi poslej kot nekaj postulat v smislu nekakšne nujne snovnosti, torej tradicionalno; 6. da postane roman zlasti z iznajdbo tiska pravi véliki tekst nove družbe in se poedini romani razbohotijo v veliko obširnost; 7. da je ta obširnost možna le spričo venomernega variranja istih snovnih motivov in z vdavanjem ilustrativno poučnih partij, ki so kot vložki zdaj teološke, zdaj filozofske, zdaj geografske, zdaj historijske i. p. razprave; 8. da so zrastle mimo neskončne poplave takega slovstva, ki je dandanes popolnoma mrtvó, nekatera pratipična in vedno veljavna

dela: Don Quichote, Guliwer, Robinson i. p.; 9. da so se razvili že zgodaj nekateri tipično-motivni zgledi romana: utopični, potopisni, potepuški i. p.; 10. da nosi že starejši roman vsakokratni obraz svojega kraja in okus svoje dobe; 11. da dolgo ni opaziti pri piscih romanov kakšnega zavestno umetniškega hotenja, pač pa živó tendenco, da bi bil roman vpliven v smislu časovnih idej; 12. da se roman razvija organično s socialnim razvojem evropske družbe in s tem 13. postaja izrazno sredstvo novega človeka, dokler se 14. zavestno ne osamosvoji kot nova pripovedna pesniška oblika, ki pa je še vedno v razvoju, torej problematična, kljub temu, da je moči ob nekaterih klasičnih delih opredeliti jo in da je 15. roman torej pesnitev, ki ni ne ep v prozi, ne novela daljšega obsega, marveč svoje vrstna oblika, ki ji je podajati bolj življenjski razvoj, kot pa epično zaključno fabulo. Vsebinsko in oblikovno more biti roman neskončno mnogostranski: bogat z motivi in dejanji, v slogu in jezikovnem izrazu: hladno epičen ali živó dramatičen, objektivni v govoru ali pa subjektivni do skrajnosti, snoven do neznanosti in lirično nastrojen do utrudljivosti in živčne bolečine, širok, porazdeljen v delih, v knjigah, zvezkih, v trilogijah, tetralogijah ali celo serijah (Zola), a tudi kratek in strnjen v okviru nezatne novele (Dostojevski, Bele noči). Epu naproti ga meji zlasti manjša in manj tradicijska arhitektonska povezanost — epična tipika, noveli naproti pa absolutna svoboda v uporabljanju epizodnega motivstva. 16. Roman najmlajšega časa prehaja ali v esejstvo in poljudno znanstvo ali pa se oddeljuje od epske dosedanje rabe, od tradicije, v tem, da skuša prikazovati polnost življenja s kolektivom.

ZDRAVICA

MOJMIR GORJANSKI

Pomladni viharji šumijo
in zarja na vzhodu gori,
pod oknom razgrinja se jutro
iz pravkar umrle noči.

V molku brez vsake besede
strmimo v to čudo sveta,
pred nami se trgajo sence
in legajo trudno na tla.

Kaj čakamo nemo? Mar vina,
da spet potopimo bolest,
da staro življenje začnemo
brez sonca, brez ciljev in zvezd?

Raztrgajmo misli dremotne,
razgalimo temne noči,
pozabimo ure prečute
in blodnje mrtvaških oči!

Čemu bi jokali in pesmi
pretakali z vinom v obup,
čemu bi še temne bolesti
grmadili s kupa na kup?

Vso žalost raztresimo v sonce
in, veter, do dne nas prevej,
zdaj v novo življenje stopimo
in svetlo živimo naprej!

IDILA

P. P.

1.

Bilà je že trda noč. Vsa vas je bilà zavita v črno kopreno, kozelci ob hišah so bilí kakor grozeče pošasti, ki strmé predse in čakajo na žrtev...

V hiši na koncu vasi je še gorela luč in svetloba se je prihuljeno plazila ob stenah, kakor bi se bala grozne temé...

V kotu je klečala priletna ženska. Lica so ji bilà zgubana, oči so se včasih trudoma razširile in vroče pogledale sliko Matere božje, pred katero je gorela lučca, ki je le motno razsvetljevala sobo.

Ženica se je potrkala na prsa in trudno vzdihnila: „Reši ga, Marija! Naj trpim jaz! Reši mi Janeza, edinega otroka! Daj, da bo ozdravel... Potem bo duhovnik... mašššnik...“

Trudno je pogledala Mariji v obraz in se zagledala v trpko stisnjeni ustnici. V prsih ji je burno bilo in vsa trepetajoča je pričakovala odgovora.

... Ali se bodo zganile ustnice in izpregovorile trpko in grenko: „Umr! bo!“?

... Ali se bo nasmejala in zašepetala veselo in sladko: „Duhovnik bo!“?

Seljanka je gledala Mariji v obraz, a trpko stisnjeni ustnici se nista zganili. Nista izpregovorili trpko in grenko: „Umr! bo!“ Nista zašepetali veselo in sladko: „Duhovnik bo!“ — — —

Seljanko je streslo in krčevito je zajokala:

„Marija, usmili se mene in njega! Tako želi, da bi bil duhovnik. Daj, reši ga! Potem bo duhovnik in Te bo častil... Usmili se ga... Sedaj revež stoče, se zvija od bolečin in blodi... Moj Bog... Potem bom šla trikrat na Brezje, trikrat k Sv. Joštu... trikrat na Višarje... Potem pojde v semenišče in bo mašššnik...“

Bol jo je zmagala. Vneto je prosila in krčevito jokala...

Ali bo Marija na sliki zganila ustnice in izpregovorila bridko in trpko: „U — — u — — mrl bo — — — o!“?

Ali bodo ustnice dahnille sveže, veselo in sladko:

„Duhovnik bo... mašššnik...“?

Ali pa bodo molčale še vse bolj trpko in grenko?...

„Marija, reši ga! Lepo Te prosim! Potem bo daroval sveto mašo na čast Tvojemu Sinu in Tebi, Njegovi materi! Daj, sv. Marija, usmili se ga! Prosi zanj pri Bogu, saj Tvoja prošnja pri Njem največ velja... Mašššnik bo... Mašššnik... mašššnik...“

Sklonila je glavó in vroče molila... Njene misli so hitele v nebesa pred Mater božjo in prosile za sina...

Olje v kozarcu je dogorelo. Plamen je še enkrat plaho zaplapolal, svetloba se je še enkrat prihuljeno splazila na stene... Nato je lučca ugasnila...

Seljanka se je zavedela teme in vedela bolno in grenko:

„Danes bo kriza... Vso noč bom klečala pred Marijo... „Nocoj bo kriza!“ je pisal zdravnik... In če ozdravi, bo mašššnik...“

V kozarec je nalila olja in prižgala stenj...

Ura je bila polnoč... eno... dve... še bolj trpko je v zvoniku udarilo tri...

Seljanka je prosila in molila, oči so ji bile trudne, da včasih ni vedela, ali spi ali čuje...

„Marija... reši ga!“ je vpilo in prosilo v njej...

Ali se bodo ustnice nasmehnile in dahnilo toplo in sladko: „Duhovnik bo!“?...

Ali bodo zašepetale grenko in bridko: „U — — — u — — — mrl bo — — — o“? Ura je bila štiri...

Tedaj je Seljanka dvignila glavo in se zaupno zagledala v Marijin obraz...

In glej! Marija se je nasmehnila in ustnice so dahnilo tiho, tiho, da je čulo samo srce! „Du — — — hov — — — nik bo...“

„Marija, kako si dobra... Hvala... Sedaj bom romala... In Janez bo... maššnik...“

Molila je znova. A nič več ni prosila! Zahvaljevala se je Mariji, da je Janezu rešila življenje...

Sonce je ob šestih gorko posijalo v sobo...

Našlo je Seljanko, ko je molila...

2.

V bolnici...

Ob oknu stoji široka postelja in v njej leži mlad fant...

Lica so mu bleda, izmučena. V čelo se zajeda trpka poteza, ki ga dela čudno mučeniškega...

Nemirno hrope, zdaj pa zdaj mu šine v obraz val krvi, da je ves redeč in se zdravnik že boji, da bi ga zadela kap...

Janez je v nezavesti in ne ve, da stoje okrog njega sestre in zdravnik... Ne ve, da bo nocojšnja noč odločila o njegovem življenju: Ali smrt... ali življenje...

Ne ve, da mati vprav tisti hip moli zanj... Ne ve, da vprav tisti hip mati upira oči v Marijine ustnice in prisluškuje, ali bodo izpregovorile sladko in toplo: „Duhov... nik bo!“...

Le nekaj nejasnega se mu stvarja v domišljiji, pa ne zna razbrati, kaj je. Ne ve, ali je mati ali sestra ali zdravnik ali slika Matere božje, ki ima trpko stisnjene ustnice...

Zdravnik maje z glavo in obupuje: „Preveč krvi! Še kap ga lahko zadene... Preveč krvi... Puščati bo treba...“

Počasi se pripravi na operacijo in jo večče izvrši. Ko zdravnik Janezu pušča kri, se mu bolesta črta na čelu še bolj zaje trdo v kost...

Po velikem zdravnikovem prizadevanju se Janez osvesti. Začudeno pogleda okrog sebe in vidi samo križ na steni. Drugega ne vidi ničesar in zdi se mu, da mu zdravnik iz daljave govori: „Se kaj bolje počutite, gospod Seljan?“

Janez hoče govoriti, pa ne more. Nekaj zamrmra in že ne ve več, kje je...

Čuti, da mu omotičnost vse bolj leze v glavo...

Slike, ki mu jih stvarja domišljija, so jasnejše, a le še precej motne. Zdi se mu, da vidi mater. V tanko, belo prozorno tenčico je zavita...

Pa se mu zdi, da se je bela tančica spremenila v črno. Vidi, kako mati joka za njim. Samega sebe vidi na mrtvaškem odru in mu je čudno toplo, sladko, a bolno, grenko, bridko in trpko obenem. Zdi se mu, da se je približala mati k njegovi krsti... Sedaj pomaka prst v blagoslovljeno vodo in sedaj ga kropi... Pa to že ni več mati... Sosedova Lenka je, ki ga prosi, naj jo povabi na novo mašo... Čudno trpko mu je in težko odgovori Lenki: „Ker ne boš šla na mojo svatbo, boš šla na novo mašo...“

Sosedovo Lenko je zavila tenka meglà in iz nje zdaj poredno mežika sestra Jožefa... A sestra Jožefa dobiva vse drugačne roke, ustnice so vse drugačne in oči vse bolj prijazno gledajo izpod lepega čela... Sestra Jožefa se je mahoma spremenila v Mater božjo... In Janez ve grenko in vedro obenem: „Mati božja, duhovnik bi bil rad...“

Tedaj se mu zdi, da je Marija izpregovorila milo in sladko: „Duhovnik boš...“

Janez se nasmehne...

Slike prenehajo, Janez globoko vzdihne in mirno zaspi... „Hvala Bogu!“ vzdihne zdravnik. „Prestal je! Sedaj pa mu dajte mir, da se prespi...“

Sestra Jožefa je Mariji darovala debelo svečo: „Vodi ga in privedi ga tja, kamor tako želi...“

3.

Bil je le lep jesenski dan. Prvo listje je že popadalo z drevja. Pa je bilo vseeno prijetno. Saj jesen na kmetih je prijetna in sladka, kakor nikjer drugje.

Takrat se je Seljanov Janez odpravljal v semenišče... Seljanka je bila vsa srečna: „Janez bolan — Janez zdrav — Janez gre v semenišče — Janez bo mašššnik... Mašššnik...“

Janez pa je vedel milo in sladko: „Hvala, o Marija, da si mi izprosila zdravje... Mama, hvala, da ste zame molili... Jaz pa bom duhovnik...“

„Mašššnik... moj Janez bo... mašššnik...“

ORAČEVA PESEM

VINKO BELIČIČ

Mavrica pne se nad obzorjem,
kot prapor bajnega kralja,
jaz pa to širno zemljo orjem,
v očeh blesti se mi dalja.

Nič ni skrbi, kaj se skriva
za gozdi, tam za meglami.
Kadar mi čelo pot obliva,
se krepko dvigata rami.

Moji so voli in poljana
in zlata jutranja zarja
v lica mi sveti razorana.
Večer me rahlo ožarja.

TO IN ONO IZ MOSTARJA

I. DOLENEC

Od 9. septembra 1932 službujem v Mostarju. Precejšnje število pisem sem od tu pisal „Slovencu“. Vedno sem pa občutil sam pri sebi kot nekak dolg, da nisem za Mentorja še nič napisal, odkar sem zapustil Slovenijo. Saj bi mi moralo dijaško glasilo biti najbolj pri srcu izmed vseh listov, kar jih izhaja v slovenskem jeziku.

Poskusil bom torej naše dijaštvo nekoliko seznaniti z razmerami med brati na jugu. Potrudil se bom, da bo tudi tisti, ki je bral pisma v „Slovencu“, našel če že ne kaj povsem novega, pa vsaj stare stvari v novi obliki in v novi zvezi. Jasno pa je, da mi je težko najti kako izredno zanimivost, ki bi je ne bil vsaj kratko že omenil v katerem izmed številnih že objavljenih člankov o Mostarju in Hercegovini.

„Rimski“ most v Mostarju. V ozadju Hum z ostanki opuščene utrdbe.

1. Slovenija se vedno izseljuje, a se nikdar ne izseli

Dostikrat se v Mostarju razgovarjam z vojaškim duhovnikom Martinom Medvedom. Mož je preživel osem let v Beogradu kot kaplan in vojaški kurat; od tu je prepotoval velik del Srbije, Macedonije, Slavonije in Vojvodine. Držal se je gesla, da je dolžan storiti, kar more, in je svoj prosti čas uporabljal tako, da je kot dušni pastir obiskoval katoličane, raztresene po vseh mogočih krajih obširne beograjske nadškofije. Pa mi je rekel tole: „Beograjska nadškofija bi prav za prav morala biti v slovenskih rokah. Kajti večino katoličanov, ki v njej prebivajo, tvorijo Slovenci. Nimamo sicer o tem nikake statistike, a iz svoje izkušnje lahko rečem, da je vsaj 60 odstotkov vernikov, ki spadajo pod beograjsko nadškofijo, iz Slovenije doma. V znatni manjšini so skoraj povsod Hrvatje; pa če tudi prišteješ Nemce, Madžare, Arnavte in druge narodnosti, bodo še vedno Slovenci v nesporni večini.“

Slovencev nas je torej po Jugoslaviji mnogo več, nego sami vemo. O tem sem se tudi prepričal, ko sem prišel v Mostar. Ko sem se razgovarjal z gospodinja, pri kateri sem se nastanil, sem izvedel, da je bil njen prvi mož — doma blizu Novega mesta. Moj gospodar je imel zelo obširen vrt; vrtnaril mu je Slovenec. Ko sem se v letošnjem šolskem letu naselil v lastnem stanovanju, se je takoj oglasila pri meni žena strojevodje, ki je stanovala v isti hiši, in mi vesela povedala, da je doma — blizu Celja. Zastopam gimnazijo na slavi artiljerijskega polka in se predstavim „domačinu“ polkovniku. Veselo me sprejme: „Moja soproga je tudi Slovenka; Vas pa poznam iz „Pisem iz Mostarja.“ Ogledujem si vojaško letališče, pa izvem, da je tam več nego petdeset slovenskih podčastnikov in strokovnih delavcev; tudi več letalskih častnikov je Slovencev. Pa tudi pri drugih vojaških edinicah dobiš med častniki prav lahko Slovenca; Slovenec je n. pr vojaški zdravnik, istotako tudi vojaški živinozdravnik. Pridem na obisk k prijatelju: služkinja je Slovenka, gospa jo je nalašč naročila iz Slovenije in ji plačala pot, češ, Slovenke so najbolj pridne in najbolj sposobne za svoje delo. Na sveti večer grem k polnočnici; iz poslopja, kjer je nastanjena finančna straža, zaslišim slovensko petje. Na cesti me srečata orožnika in mi voščita vesele praznike: eden je doma iz Črnega vrha nad Polhovim Gradcem, za drugega sem pozabil. Itd., itd.!

Naj bo dovolj naštevanja! Mnogo tukajšnjih Slovencev poznam, še več jih pa je, ki ne vem zanje. Parkrat se je že sprožila tale misel: naj bi izšel nekak vseslovenski koledar, kjer bi bili navedeni za vsak kraj izven Slovenije vsi Slovenci, ki tam prebivajo. Ker ni nobena knjiga med nami tako razširjena, kakor so mohorske knjige, bi bilo umestno, da bi se vsak Slovenec, ki gre po svetu, vpisal v „Mohorjevo družbo“, pa bi bil mohorjev koledar nekak adresar naših ljudi širom Jugoslavije. Sicer pa ne gre za obliko; morebiti se bo našel še primernejši način, da ostanemo Slovenci tudi izven Slovenije v medsebojni zvezi in da vemo drug za drugega. Izvrstno imajo to stvar izvedeno n. pr. Čehi, brezdvomno tudi mnogi drugi narodi. Slovincem bo to posebno potrebno, ker tudi za nas velja, kar pravijo Črnogorci in tudi Hercegovci o sebi, da „Črna gora (Hercegovina) cio svijet naseli, a sebe ne raseli.“

2. »Mostar la Morte«

Po strašni vročini se je v avgustu 1921 pripeljal v Hercegovino nemški pisatelj Hermann Wendel. Prišel je doli preko zelene Bosne, polne neizčrpnih gozdov. Ko je prilezel vlak preko Ivan planine v dolino Neretve, so začeli gozdovi polagoma izginjati. Dolina se je zožila; nad njo so se dvigale gole stene, na katerih je pekoča vročina posušila sleherno travico. Redko bodičasto grmičevje še kljubuje smrti. „Ein zähneknirschender Gott mit zusammengezogenen Brauen schuf dieses Land.“ („Neko božanstvo, škripajoče z zobmi in nasršenih obrvi, je ustvarilo to deželo.“ Gl. knjigo: Von Belgrad bis Buccari, ali pa: Kreuz und quer durch den slawischen Süden!)

Prišel je v Mostar. Pravijo, da nikjer na Balkanu ni „turški“ del mesta tako lepo ohranjen kakor tukaj; kdor pozna Mostar, tega ne bo presenetilo nobeno orientalsko mesto. (R. Michel v knjigi: Mostar.) Tudi zame je bil v prvih tednih tukajšnjega bivanja stari del Mostarja okoli slavnega „rimskega“ mosta kakor prizor iz Tisoč in ene noči. Nisem se mogel nagledati ozkih, skrivljenih, temnih, samotnih ulic z nizkimi hišami, ki kažejo na ulico v pritličju golo zidovje, v prvem nadstropju pa skrbno zastrta okna, da bi ne moglo radovedno oko tujčevo prodreti v notranjost in uživati lepote stanovalk. Wendel ni gledal starega dela Mostarja — in tudi ostale Hercegovine — samo kot potnik, ki išče novih vtiskov in zanimivosti, ampak predvsem kot socialni delavec, ki se povsod vprašuje: kako pa ljudstvo tukaj živi? Pa mu je bridko pomanjkanje v Hercegovini seglo do duše. („An die Seele greift die bitterste Armut dieses Landes.“) Kamor mu je stopila noga, se mu je zdelo, da koraka skozi umirajoče mesto.

Da, tudi Mostar je imel svojo kratko dobo umetnega procvita; a to je minulo. Bil je to čas, ko so skozi Hercegovino gradili prvo (in edino) železnico. Govoril sem s starim kmetom, ki je kot mladenič sam delal pri gradbi te proge, pa mi je pripovedoval: „Vsak pastir je imel takrat po 30, 40, 50 goldinarjev. Danes pa težko najdete v vsej vasi posestnika, ki bi razpolagal s 100 Din.“ Avstrija je spremenila Mostar v močno trdnjavo. Po hribih v okolici je zgradila silne utrdbe, do utrdbe pa ceste. Milijoni so zazidani v ciklopske zgradbe in v podzemeljske kaverne, kjer sedaj iščejo ovce in koze zavetja pred pekočo vročino. Pri teh delih je našel zaslužka, kdor je le hotel. Mostar je bil pač blizu meje; pravili so mi, da je živelo v mestu in okolici včasih po 20.000 vojakov, med njimi več stotin častnikov. Med vojaki so bile vse narodnosti bivše Avstrije; zlasti se prebivalstvo spominja Dunajčanov in Čehov, ki so — imeli največ denarja in ga tudi radi trošili. Gradile so se zgradbe za urade (naše gimnazijsko poslopje spada med najlepše zgradbe te vrste v državi) in za stanovanja. Cel nov del mesta je zrastel iz poprej zapuščene mestne okolice; tvorijo ga skoraj same vile, obdane z bujnimi, umetno namakanimi vrtovi. Sedaj pa je Mostar daleč od meje; trdnjave so se opustile, večina vojaštva je odšla; novih graditev ni več, ni ljudi, ki bi zaslužili in polnili trgovine in gostilne. V mestu se je naselilo siromaštvo.

Mesto Bruges (Brügge) v Belgiji je bilo svoj čas središče svetovne trgovine; pozneje so pa to vlogo prevzela druga mesta in George Rodenbach je napisal roman: *Bruges la morte*. Wendel se vprašuje, ali se bo našel tudi jugoslovanski Rodenbach, ki bo Mostarju napisal njegov *Mostar — la — Morte*.

3. Voda ustvarja čudesa

Nisem bil še teden dni v Mostarju, ko sem se popel na 436 m visoki Hum, ki se skoraj za 400 m strmo dviga nad mestom. (Mostar je namreč samo 59 m nad morjem; do morja je tako blizu kakor iz Ljubljane na Bled). Na Mostar zreš s Huma kakor na Ljubljano z Gradu. Tedaj pa mi je zasijalo mesto v novi luči: res, okolica je mestoma — če hočemo rabiti precej pretiran izraz — skoraj puščava, a mesto oaza. In ta oaza se neprestano širi na vse strani, po ravnini in tudi v gore. Dve vodi

Gimnazija v Mostarju, poleg nje osnov. šola.

ustvarjata predvsem to čudo. Kakih 5 km zapadno od mesta izvira kraška reka Radobolje, ki oskrbuje Mostar z dobro pitno vodo, obenem pa namaka ravnico ob svojih bregovih od izvira do izliva v Neretvo. In kamor pride voda, izginja kamenje in zacvete vrt. Tu raste na stotine in stotine črešenj in smokv; pridelava se graha, paradiznikov, fižola v stročju in grozdja na vagone; Beograd, Sarajevo, Zagreb kupujejo tukaj črešnje, ki dozore že koncem aprila. Grozdje in sadno drevje uspeva tudi tam, kamor ne dospe voda; treba je samo zemljo prekopati in vsaj za silo očistiti kamenja. Marsikje ni toliko suša vzrok nerodovitnosti zemlje, kolikor zanemarjenost. Tudi tukaj bi bilo često treba polja blagosloviti z besedami: „Gnoj na njivo, kamenje z njivo!“ Neretvino vodo je nekoliko teže izkoristiti, ker ima reka globoko strugo. A podjetni človek si je znal pomagati: ob vodi je napravil ogromna kolesa, ki jih deroča reka sama obrača, obenem pa s tem samo sebe „črpa“ in dviga, da se po cementnih vodovodih razliva po bregovih. In kamor pride voda, beži smrt in zaduha življenje. Sicer je takih koles še malo, mnogo premalo, a začetek je ustvarjen, led je prebit, podan je zgled.

Pa sem se prepustil domišljiji in se zamislil v čase, ki naj pridejo. V poletni vročini naj bo struga Neretve skoraj — suha; samo toliko vode bo ostalo na dnu, da ne poginejo postrvi, ščuke in krapi, ki jih hrani bistra gorska voda. Vso ostalo dragoceno tekočino je pa napeljal prebrisani kmet na svoja polja in vrtove. In vsa ravan, sedaj mestoma tožna, da ti stiska srce, je zaživela: zbudila se je Trnolčica iz stoletnega spanja. Vsa obširna nižina ob Neretvi je ogromna oaza in proizvaja toliko najfinejšega sočivja, da so ž njim bogato oskrbljena vsa številna kopališča na dalmatinski obali in po otokih, kamor zahaja na poletni oddih vsa srednja Evropa. In znaten del denarja, ki ga puste tujci v naši državi, pride v Hercegovino, ki ga je žejna kakor puščava vode.

Z rastočim blagostanjem se tudi zmanjša število rodbin, ki živijo še napol nomadsko, skoro izključno od reje ovac in kozá, teh neizprosni, dosledni sovražnici vsakega pogozdovanja. Hercegovski hribi se zopet odenejo v zelene gozdove, ki omilijo letno vročino in zaježijo silovitost burje. Ne reže te več v srce golo kamenje, ki je v visokih planinah lepo, a v nižjih legah — znak smrti. — — —

O sen, uresniči se!

* * *

Nisem prvi Slovenec, ki ga je služba zanesla v Mostar, in tudi ne poslednji. Te vrstice naj bodo pozdrav tistemu bravcu, ki bo prvi prišel za menoj. Nič se tega ne boj, prijatelj! Prinesi s seboj pravilno pojmovanje uradniškega poklica: staviti svoje moči v službo ljudstvu, ki živiš med njim in ki te slednjič tudi — živi, in veselo prinese svoj skromni prispevek za povzdigo njegovega blagostanja. Čuti se brata med brati. Tudi tebe bo bržkone zlasti v začetku v srce rezalo kamenje po gorah, ravninah in — njivah, v kolikor se ne bodo do tvojega prihoda razmere izboljšale, ker tudi tukaj beži kamen pred pridnostjo ne samo iz doline, ampak počasi tudi z bregov. Našel boš pa v delu notranjega zadovoljstva, pa tudi prijateljev, ki lepšajo in sladijo življenje.

V RESNI URI

J. TOMINEC

Sama si, mati, nocoj,
sam blodi po svetu sin tvoj —
pri brleči svetilki predeš nocoj
in misliš in moliš, vprašuješ:
„Kako je, moj sin, s teboj?“

Skrbi so se ti zarezale globoko v obraz,
iz svetih gub kaplja pot nocoj;
tiha luč tvoje molitve
pa plava in čuje nad menoj.

Daleč si, mati, nocoj;
nad nama je temno nebó,
a v duši postāja svetló,
ker vem, da čuješ kot angel nad menoj.

ROMARJI

J. TOMINEC

Iz pristana božjega smo v življenja valove zašli.
Na cestah samotnih padamo in kličemo v tišino noči.
Padamo, vstajamo in krilimo, lomimo róke:
Oh, Oče, ozri se, potolaži svoje otroke!

Ob cestah naših pa so roke razpete v blagoslov,
iz strohnelih križev se luč razliva na mimoidoče:
Daj, o Bog, da zasije tudi v naš osamljeni krov,
daj, da se trudna duša ob Tvojih nogah izjoče!

Kdaj bomo dospeli križani in bičani na sveto goró?
Kdaj se bo dobro nebo zgrnilo nad grešno zemljo?
Ti, ki veš za nas romarje, romarje tega sveta:
Daj, da se naš trudni pot v Tvojem objemu končá!

MOJSTER ŽNEDRA IN NJEGOVA ČEDRA

UMEN

1.

Mojster Žnedra, mestni čevljar, je bil strah vseh nižješolcev, ki si niso radi kvarili oči s pretiranim buljenjem v šolske knjige. Pa kako, da bi se ga ne bali? Saj je bil ta mojster znan širom mestnih ulic po svoji grozoviti neusmiljenosti in neusmiljeni grozovitosti.

„A, le čakaj, ti lenoba lena,“ so pokarali skrbni starši v učenju in modrosti slabo uspevajóčega sinka, „te bomo že dali Žnedri v šolo!“

In čudo! V veliki večini je grožnja, zlasti če se je mnogokrat ponavljala, dosegla svoj plemeniti smoter. Ako pa je študentek še nadalje vztrajal v svojih neuspehih, se mu je lahko primerilo, da so mu nepopustljivi starši dali kožo strojit pod razvpito Žnedrovo kneftro.

Žnedra, ta mož plemenitega, pa še bolj kremenitega značaja, ki je vzgojil toliko rodov čevljarskih pomočnikov, je gotovo vreden, da ga spoznamo malo po bliže.

Ob delavnikih je oblastno hodil po svoji delavnici in z že omenjenim orodjem „vzgajal“ svoje vajence. Ob takih prilikah je nosil zaprašene hlače, umazano srajco z zavihanimi rokavi, čez vse je imel deloma raztrgan, deloma zakrpan predpasnik zelene barve, kocinaste noge pa so mu tičale v copatah brezpetnicah. Na dan, ki je že dolgo, dolgo namenjen za počitek in odmor vsem poštenim kristjanom ter rokodelcem, pa se je prelevil iz „mojstra“ v „gospoda“. Namesto v delavne je zlezel v nedeljske hlače, si prevezal vrat s trdim ovratnikom in, da ga še bolj obvaruje pred mrazom, je čezenj zavozlal kravato. Ta je sedaj, ko to pišem, že neopredeljive barve. Navil si je sivkaste, precej redke brke in si obril kosmati obraz. Obledeli praznični klobuk je poveznil čez svojo ogromno plešo, da bi, bleščeča se v nedeljskem soncu, ne jemala oči mirnim meščanom, zakaj Žnedra je bil velik človekoljub. Še mimogrede bodi omenjeno, da je njegova pleša imela lastnost, da je izborna odbijala žarke na vse strani in sijala tako močno, da bi brez nadaljnjega lahko kazala v temni noči ladjam pot v varno пристanišče. Pri Žnedrovih vajencih se je je radi tega krasnega bleska prijelo ime „sve-tilka“.

Obleka baje še ne dela človeka. Zato ne smemo polagati pažnje samo na to plat, ampak si moramo ogledati našega mojstra tudi, ne da bi se ozirali na njegova oblačila. Žnedra je bil bolj velik nego majhen. Bil je tudi zelo obilen, zlasti pa njegov trehuh, o katerem si ne bi upal dvakrat reči, da bi si skromni Diogen ne mogel v njem poiskati razkošnega stanovanja. Pogled enega očesa mu je vedno silil na nos, ki se mu je prelestno bočil in se mu nato postavil navpik na obraz. V kotu te obrazne pritikline je tičala čedna bradavičica. Na njej so, kakor sem natančno preštel, rastle tri še čednejše kocinice. Morda, dvomim, pa sem se pri štetju zmotil in zato ni izključeno, da sta bili samo dve.

Na nekaj še ne smemo pozabiti. To je čedra ali pipa, brez katere si Žnedre sploh misliti ne moremo. Vedno in vedno jo je žulil v ustih, kjer sta mu kakor nalašč manjkala dva zoba, da se je čedra potem lepo prilegala.

Stanoval je v Pasji ulici, tam si je tudi uredil delavnico. In na tem kraju so se znašli trije dijački „na razpoloženju“. Bili so to Miha Šilo, Pepček Dreta in Jožko Podplat. V „Tartaru“, kakor so imenovali delavnico, so pometali, brisali prah, namakali usnje ali tolkli podplate. (Čevlje so delali pomočniki v drugi sobi.)

Ne moremo jim zavidati novega položaja, saj je že neki njihov prednik zapisal na podboj vrat, ki so vodile v delavnico, prelepe in za podoben kraj namenjene besede slavnega Danteja.

„O vi, ki vstopite, vsak up pustite!“ Zakaj Žnedra je na svojih vajencih le prerad energično obnavljal in ponavljal obred svete birme. Baje je celo iz usnja, ki je bilo ustrojeno iz kože z njihovih hrbtov, tudi delal čevlje. Pa ni nihče od mestnih očetov dvignil svojega veljavnega glasu zoper to nečloveštvo, zakaj tudi njim je delal mojster čevlje po njihovem izrečnem naročilu iz „boljšega usnja“, čeprav so dobro vedeli, iz kož katerih teličkov je.

Pomislite, in vse to so vajenci, kakor je nekoč pripovedoval gluhi Jožkov oče, trpeli molče. Morda je to govoril pristransko; zato je verjetnejša objektivna sodba, da so molčali vsaj takrat, kadar niso zabavljali.

Le tu pa tam jih je obsijal tanek žarek veselja, namreč, kadar so se norčevali iz Žnedrove pleše ali pa iz starega Janeza. — Kdor namreč opisuje dom našega mojstra, ne sme prezreti Janeza, ki je bil Žnedri nekaj v rodu in mu je radi svoje ne posebno bistre pameti opravljal najenostavnejša dela. — Kar čez noč so vajenci temu poštenjaku nadeli hebrejsko ime Jonatan, ki jim je obtičalo v spominu iz starega testamenta. (Mimogrede rečeno, je ta skromna besedica še edina drobtinca šolskega znanja, ki ga še ni bil pozobal vedno lačni ptič pozabljenja.) Ker je Janez ali, kakor ga bom tudi jaz odslej blagoglasneje zval, Jonatan vedno potegnil s svojim gospodarjem ali, po njegovem, „zlahtnikom“, ni bil vajencem posebno pri srcu. Zato so ga radi dražili vkljub nevarnosti, da jim zažene v glavo kako kopito, smetišnico ali pa sploh, kar bi mu prišlo trdega v roko,

Po Jonatanovem so se spakovanja naučili v „cvek fabriki“, kakor je sam zelo posrečeno imenoval gimnazijo. Mogoče, da je imel prav, sicer pa sodi lahko vsak po svoje.

„Jonatan, ali res vsako jutro namažete mojstru ‚svetilko‘ s salom, da se mu tako lepo blešči?“

„Ti, pob, ti! Le čakaj, bom že ‚majstri‘ povedal! Boš že vedel norce briti iz poštenih ljudi!“ se je jezil dobri mož, ko je tlačil poleno v peč.

„Jonatan, ali mu resnično morate vsak dan odpeljati pepel iz njegove čedre v vozičku?“

„Recite no mojstru, naj nam kupi plinske maske! Jaz ne morem več prenašati tobačnega dima. Tudi se mi ne ljubi vedno drgniti z je-sihom ubogega Jožka, ko mi sproti omedleva in se duši.“

„Jonatan, si dostikrat mojster plešo češe?“

Toda zbadljivke na Žnedrov račun ga niso mogle razjeziti, ker je vedel, da „kdor molči, devetim odgovori“. Zato je bilo treba zabave željnim vajencem poizkusiti še zadnje sredstvo. In to je bila Janezova nemščina.

„Jonatan, bo¹⁾ bist du?“ se je z visokim glasom oglasil Miha, ki je bil najbolj oddaljen od njega.

Tedaj se je vprašani razvnel. „Kaj pa češ?“ je siknil razjarjeno skozi škrbino, srdito je pogledal s svojimi bledimi, dvema vodnima kapljama podobnimi očmi, zgrabil je za najbližje poleno in ga vrgel v —
— v Miho, mislite? Ah, kaj se! V šipo, ki je bila za Miho.

Seveda, je ta nesreča dala vajencem povod, da so se od srca nasmejali, ker so prišli v nepričakovani meri na svoj račun. Jonatan pa je poklical nekaj hudičev, da bi mu pomagali potolažiti jezo, in poparjen je odropotal iz izbe, dobro vedoč, da dva tedna ne bo čakal, ker mu bo Žnedra odtrgal tisti drobiž za tobak.

2.

Bilo je temačno, vlažno jesensko jutro, ko je človek moral biti zaspan. Tudi pri Žnedri je bilo tako razpoloženje. Tu in tam je kdo od vajencev široko zazelhal. Maček, ki je bil vedno v delavnici, je leno mrmral poleg železne peči. Še petrolejki se je dremalo, le blede je razsvetljevala prostor. Miha je malomarno tolkel po podplatu. V sobo je vstopil Žnedra. Po tem, da je hitro puhal dim iz pipe, bi se dalo spoznati, da je slabe volje. Za Mihovim hrbtom je spoznal, kaj dela. Tedaj se je opazovanemu usnje izpodmaknilo, da se je kresnil s kladivom po prstih. To je bilo sitnemu mojstru dovolj. Za uvod je zgrabil tisti podplat in udaril z njim Mihca po glavi. Nato je začel svojo pridigo, ki je sestajala iz samih oslov, kozlov in volov ter drugih takih živali, ki jih človek žali s tem, da z njihovimi imeni odlikuje svoje tovariše. Končal pa je z lepimi, v srce segajočimi besedami:

„Če si pa tako neumen, da še tega ne znaš, pa pojdi nazaj v gimnazijo! Saj tako nisi za drugo rabo!“

Ko se je tako nekoliko potolažil, je odhlačal v naslednjo sobo k pomočnikom.

Miha je nekaj časa stal osupel in presenečen, kakor prilepljen na tla. No, da ga je bil udaril po glavi, to nič ne škodi, saj je dovolj trda. Toda, da mu je očital neumnost in zabitost, to pa je brez dvoma nekaj nezaslišanega!

„Kaj se vama zdi?“ je vprašal z globokim, od jeze in užaljenosti drhtečim glasom.

Vprašana sta nemo skomizgnila z rameni.

„Maščevati se je treba!“ To je izpregovoril s tako groznim glasom, da se je dremajoči maček preplašen zganil.

„A le kako?“

„Šipe pobijemo!“

„Mačka zastrupimo!“

„Čedro razdrobimo!“

Žadnji, za Žnedro tako pogubni predlog je vrgel iz sebe jezni Miha. Oba tovariša sta ga sprejela brez kritike in ugovora, ker sta vedela, da se morejo le na tako krut način vsaj deloma poplačati Žnedrova grozodejstva. Treba je bilo napraviti samo še primeren načrt, kakor se pri zarotah spodobi.

¹⁾ namesto „wo“.

Svečano resno, kakor se je sploh treba obnašati pri kovanju zarot, so prijeli vsak za svoj stolček in ga primaknili drug drugemu bliže. Jožek je prav slovesno zgrabil za trinožnik, ko pa je hotel nanj sestiti, je vkljub vsej svečanosti izgrešil sedež in se usedel na tla. Zopet je imelo prav že tolikokrat preizkušeno narodno pravilo, da „kdor visoko leta, nizko pade“. Sicer tu ne moremo toliko govoriti o „nizkem“, saj je s čevljarškega stolčka do tal kaj kratka pot, kakor pa o „ostrem“; zakaj Jožek se je posadil natančno na šilo, ki je ležalo na tleh. To se mu je seveda brez nadaljnega zasadilo v tisti mehki del našega telesa, ki ga je ljubi Bog ustvaril samo zato, da po njem očetova ali kakega mojstra šiba „novo mašo poje“.

Ta dogodek, ki je bil vse prej kakor slovesen, pa le ni dosti motil vzvišenega razpoloženja. Jožek se je stokajoč pobral in, tipajoč se po delu, ki je bil zopet povsem neupravičeno kaznovan za lastnikovo ne previdnost, je ves v ognju navdušenja izpregovoril:

„Jaz, jaz mu nasujem v čedro smodnika in šla bo na drobne kose!“

„Le kar lepo počasi! Je li mar to junaštvo, če mu naskrivaj nasuješ razstreliva? Jaz predlagam to-le: Ko bo Žnedra zopet kaj žnedral in sitnaril, mu izpodbijeta noge, jaz mu izpulim čedro in mu jo na pleši razbijem v sončni prah!“

„Pepček, ti si tepček in velika kumara!“

Pri ti zelenjavi se moramo malo ustaviti. Vsak jo gotovo pozna in jo tudi ve ceniti, bodisi kot prikuho, bodisi kot salato. Zato bi marsikdo lahko menil, da je „kumara“ kak častni naslov — pa ni. Radi blagozvočnosti so jo začeli rabiti naši trije vajenci za nedolžno zbadljivko. Po dolgi uporabi pa je po meni neznanih jezikovnih zakonih dobila pomen najhujše psovke. In le pod tem metaforičnim pomenom se je odslej rabila v Žnedrovi delavnici, ne kot prikuha, tudi ne kot salata, ampak čisto sirova in nepripravljena, kakor je pač zrastle iz hudobnih ust. Zato se nam ne more zdeti popolnoma neosnovano in nepričakovano, da je Pepček Mihi, ki je bil izustil tisto žalitev, ročno in brez kakih ceremonij poveznil lonček čevljarškega kleja na glavo. To je bil samo uvod za daljši pretep, v katerem sta Miha in njegov zaveznik Jožko temeljito obunkala „izdajalskega“ Pepčka. Ta se je hrabro branil, na koncu pa mu ni ostalo drugega, nego da je zbral vse svoje junaštvo in — pobegnil domov.

Potem je bil mir. Miha, ki se je sam štel za najbistrejšega v vsej delavnici, kar je tudi nesporno res, zlasti, kadar je bil sam v njej — je zopet sedel na stolček in ponosno pojasnil Jožku vso stvar:

„Veš, ta Pepček je strahopetec, čeprav se zna mnogo čeljustiti. Kaj bo reva delala nama zgago? Bolje je, da ga ni zraven!“

Tedaj je prestrašen premolknul, zakaj soba je zasijala v žarki luči. Je mar li sonce posijalo? Je to prikazen z onega sveta?

Ah, nič, le Žnedri pleša se iskri.

„Kje pa je Pepček?“ je vprašal Žnedra, ki je bil pogledal v sobo.

„Crvičilo ga je nekaj po trebuhu, pa je šel domov k mami, da se pozdravi.“

„Tako? Škoda, da nisem tega prej vedel. Gotovo bi mu masaža s tem — pokazal je na kneftro — bolj koristila kakor vse maže in kapljice tega sveta.“

„Gospod, to vam verjamem rad“, je hinavsko bleknil Jožek v bolestnih spominih na zdravljenje s kneftro.

Žnedra je zopet zaprl vrata in v izbo je legel prejšnji mrak.

Miha si je razdražen segel v lase:

„Vrag, da me je moral zmotiti! Aha, tu sem ostal! Pepčka sem moral zato odpraviti na vsak način, pa magari s ‚kumaro‘. Kaj nisem res diplomat?“

Ni se motil. Bil je res dober diplomat, posebno, kadar se je bilo treba ustiti. Ni pa bil čisto diplomatski, ker je sam tudi hotel delovati pri maščevanju. Zakaj pravi diplomati že skuhajo kako čorbo, kakor na primer vojno za domovino ali svobodo ali drugo podobno stvar z zvenečim imenom, popiti pa jo morajo drugi. Sicer pa, česar menda ni treba še posebej praviti, ni Miha veljal po svetu že za diplomata, zakaj ni si še bil napravil trebuščka na obilnih mirovnih banketih. Zato mu ne moremo še zameriti tega njegovega nediplomatskega koraka.

Sedaj pa, namesto da bi krivično jemal čast tako poštenim in za služnim možem kakor so diplomati, se pa rajši vrnem v Žnedrovo delavnico in poročam, da sta Jožko in Miha še dolgo prav po zarotniško stikala bistri glavi, se pogajala, hihitala in kovala zaroto. Njun načrt pa je moral biti in je tudi ostal tako tajen, da še sama nista čisto jasno vedela, kaj sta bila prav za prav sklenila.

3.

Tistega večera so bile mestne ulice polne mokre poznojesenske megle. Kakor stena, ki se ti je sproti odmikala, pa si jo le slabo prodril z očmi, se je razprostirala vse na okrog. Na oblačnem nebu so se v presledkih utrinjale drobne deževne kapljice in padale na blatna tla. Na redko so stale obcestne svetilke in neočiščene, prepredene s sivo pajčevino so blede mežikale. Ulice so bile prazne, ker so meščani, sledeč navadam svojih staršev in dedov, legali spat prav zgodaj, da niso porabili preveč petroleja.

Iz vrta, ki je objemal čisto nizko, od starosti že očrnelo hišico, je previdno stopil Miha. Če bi mu še tako pazno motrili obraz in če bi ga povrh postavili na luč, pod svetilko na oglu, bi ga ne bili spoznali. Zakaj bil je našemljen. Glavo, ki je bila mati toliko bistrih in velikopoteznih načrtov, katere pa je žal že ob prvih nežnih početkih izvedbe pobrala vodenica, mu je pokrival očetov klobuk. Ta je bil že zelo star, krajevci so mu bili močno razcefrani in razgrizeni od zoba časa, za namene, ki mu jih je bil Miha namenil, pa je bil nad vse primeren. Mihec si je bil namazal obraz s sajami. Pod nosom so mu bingljali dolgi brki, ki bi bili lahko ponos vsakemu možu, če bi ne bili kakor v danem primeru iz prediva. Tudi brada je bila taka. Okoli telesa mu je mahedral narobe obrnjeni suknjič, ki je bil tudi očetova lastnina, kakor obnošene hlače, ki si jih je bil Miha pri ti priliki prav tako poslužil. Pod hrbtom mu je visela precej debela vrv, ki naj bi nazorno predstavljala rep od Boga zavrženih stanovalcev pekla. Na koncu repa — vrvi je bil pritrjen čisto navaden kraguljček, s katerim je rožljal kakor kača klopotača, ki slišijo ropot njenega repa več kilometrov okrog, strahopetci pa še veliko dlje. Kakšna zarotniška ukana sta vrv in kraguljček bila, jaz, ki nisem

zarotnik še nikdar in nikoli bil, ne morem vedeti; gotovo pa jima je pripisovati veliko važnost in pomen.

Miha je tiho zaprl vrtna vrata ter se oziral gori in doli po ulici z negotovim pogledom človeka, ki nekoga pričakuje in noče, da bi ga ugledalo nepoklicano oko. Kmalu je zapazil Jožka, ki se je skrivnostno kakor senca in podobno slikovito opravljen približal ograji, kjer je stal Miha.

Izpregovoril je slednji, ki je kot vodja imel vedno prvo besedo v nasprotju z ženskami, ki se iz prirojene skromnosti zadovolje z zadnjo. Rekel je Jožku:

„Sedaj pa le urno na Žnedrovo dvorišče ter za drva, da ga, ko se bo vračal iz gostilne, olajšava za čedro! Maščevanje ali smrt!“

To je bilo namreč njuno geslo, ki jima je pri kovarjenju zarote vzelo še največ časa, da sta ga spravila skup.

„Maščevanje ali smrt!“ je ponovil Jožek. „In če naju na preži zaloti Jonatan, ki lahko pride po drva?“

„Da bi ga le zaneslo na dvorišče! Kaj misliš, da bi mu škodilo malo pravične kazni, ker dela pri Žnedri proti nam? Le v vichah bi mu bilo treba manj trpeti, ker bi vsaj v tem zadostil že na zemlji.“

Ko mu je Miha tako okrepečal že nekoliko usahli pogum, sta šla v smeri levece dalje po ulici. Dasi jima je geslo, zlasti njega prva beseda, podpiralo junaški duši, se vendar nista mogla otresti nečesa, čemur se še najbolje prilaga beseda „strah“, čeprav ga čisto točno ne označuje. Kakor bi ju nekaj prišlo za pogumni srci, ki sta jima precej krepko utripali v kljub temu, da sta hodila zložno, ker sta se bala, vzbuditi večji šum. Seveda pa to, kar moramo ob pomanjkljivosti našega jezika imenovati „strah“, prav nič ne prikrajšuje njune hrabrosti, zakaj take občutke ima vsakdo, ki sluti pred seboj velike dogodke, čeprav se jih nič ne boji.

Ko sta bila prešla več ulic in uličic, se jima je ustavil negotovi korak pred Žnedrovim domovanjem. Pred hišo je bil prostor, ki se je nekdanj lahko imenoval vrt, odkar pa je gospodaril tam materijalistični Žnedra, so založili cvetoče gredice z drvimi, postavili so drvarnico, kur-nike in podobno nesnago. Zato je vsakdo, ki je na Žnedrovini govoril o „vrtu“, mislil le na dvorišče pred hišo. Samo stara polomljena jablana ter pokvečena breskev ob zidu sta spominjali, da so tu nekdanj dehtelevetlice.

Za kup drv sta se skrajno previdno, da se jima ne spotakne noga ob kakem polenu, skrila oba našemljena zarotnika.

Precej dežja je že padlo, odkar sta bila prihuljeno počepnila v skrivališče. Gosta tema, vlažna megla, skrivnostni mir, ki so ga motile le po pločevinasti strehi bobnajoče deževne kaplje, in hlad so nanju vplivali tako tuje in neugodno. Posebno Jožku se je navdušenje bolj in bolj hladilo in skoro gotovo bi tudi zmrznilo, da ga ni Miha sproti netil z domoljubnimi izreki in gesli.

Ko sta se kazalca na cerkvenem stolpu premaknila za kako četrtr ure, se je Jožek malce dvignil, napel ušesa in jih, zaslonjene z dlanema, obračal na vse strani.

„Miha, zdi se mi, da nekdo prihaja.“

„Žnedra bo to, čeprav speje danes proti svoji navadi zelo tiho in nalahno. Jožek, sedaj pa le, naj velja kar hoče! Maščevanje ali smrt!“

Oba sta se vzpela kakor tigra, čeprav so jima napete mišice drgetale v razburjenju pričakovanja, pripravljena, da napadeta žrtev.

Tedaj pa se je dvignila na dvoriščni plot čudna postava. Na glavi je nosila visok črn cilindar. Ta je bil na vrhu od miši preglodan in v ti luknjici je tičalo lepo pero, najdaljše izmed dolgih v repu rajnega petelina. Obraz je bil nenavadni prikazni namazan s kredo in zato tako bel, da nisi bil gotov, ali je kake močno napudrane gospodične ali strahú iz onostranstva. Pa ni bil ta obraz last ne gospodične ne strahu, ampak Pepčka, da, Pepčka Drete. Od vratu pa doli do pet mu je viselo črno krilo njegove babice, ki je morala biti precej koščena, zakaj krilo se je Pepčku tesno prilegalo in mu dajalo strahoten izraz. Na prsih je bila bela lisa, zelo podobna krompirju, vendar pa bi, če bi se slika posrečila, predstavljala mrtvaško glavo.

Tako napravljen v to čudno oblačilo, ki ni bilo krojeno baš po najnovejši modi, je hotel Pepček iznenaditi Žnedro in mu vsemu prestrašenemu z lahkoto razbiti čedro.

Miha in Jožek sta planila izza drv, ko sta zagledala Pepčkovo blede lice, črno krilo, belo liso. Ob tem strašanskem pogledu se je ves njun pogum kakor sanje razblinil v nič.

„Strah! Strah!“ je bilo edino, kar sta še mogla vreči iz sebe. In sta pobegnili, kakor hitro je bilo sploh dano njunim močem.

Ko je Pepček zagledal oba zarotnika, se mu je zazdelo v glavi, pokriti s cilindrom:

„Glej, to so pa tatjé. Fant, ni dobro biti v njih prisotnosti!“
Privzdignil je krilo in jo tudi on ucvril z dvorišča.

*

Ob isti uri pa je sedel v gostilni „Pri prekajenem mišjem repku“ mojster Žnedra, zvrčal osminko za osminko ter prevračal po ustih vivček svoje čedre, ne vedoč, kako velika nevarnost se je odvrnila od te njegove ljube prijateljice.

V POMLADNEM JUTRU

AŽMANOV

V pomladnem jutru,
ko se rosne kapljice
v sončnih žarkih v bisere spreminjajo,
v naravo božjo si želi srce.
In koder vodi me korak,
povsod le cvetje: rdeče, belo, pisano,
ko da vso noč so angelčki
iz neba ga na zemljo vsipali.

Drevesa si skrbno
obleko majniško oblačijo
in češnja že cvete. Cvetovi njeni
kot beli metuljčki z jutranjo
sapico se poigravajo
in kakor sneg planine
soncu vstalemu
nedolžnost in lepoto svojo kažejo.

Tam v razoru v drobnem gnezdecu
nevestica škrjančkova vesela
meni: „V kratkem bom družinico imela . . .“
Škrjanček spustil se je iz višave,
slišal jo je pa še lepše je zažvrgolel
in se v pesmi vnovič dvignil pod nebo,
kakor Bogu bi hitel
dobro jutro voščiti nad oblake.

PRIJETNE SANJE

BLAGOMIR POTOŠKI

Ob grenki moji besedi
se boste smejali. — Gogolj.

Nkega lepega jesenskega jutra se Pepetu ni nič kaj mudilo v šolo. Dasi je spoznal po dvigajočem se soncu, da se je treba podvizati, je počasi korakal naprej. Tudi njegovi součenci, ki so ga preHITEVALI, so ga opominjali, da naj pospeši svoje korake. Toda njegove misli so bile tam nekje v bajno lepi deželi daleč od šolskih skrbi, daleč, kakor je sam večkrat poudarjal, daleč in visoko nad vsakdanjim življenjem in svetom. Samozavestno je po stari svoji navadi radi nepripravljenosti krenil za gimnazijo na marovski kozolec „špricat“. Radi prečute noči na „kroku“ je bil zaspan in kmalu je zadremal.

„Dahnejo mu sanje v — prazno glavo“. Krasne sanje! Kaj je vse videl v njih! Kar sline je požiral pri gledanju na lepe prizore! Razmere na njegovi „cvek-fabriki“, kakor je večkrat imenoval svojo gimnazijo, so se popolnoma izpremenile. Peter je klel latinsko slovnico; profesor prirodopisa je metal zverine in ptiče iz svojega kabineta; profesor zgodovine je trgjal stenske zemljevide in jih metal v koš. Pa tudi drugi „prfoksi“ so se poboljšali. Tako je profesor matematike komaj ubežal pred šestilom, ki je korakalo za njim, in ga je začel sovražiti z vsem, kar je z njim v zvezi. Z rokami je metal razna ravnila in trikotnike v zrak, z nogami brcal kroglo ter neprestano kričal in dokazoval povsod neresničnost Pitagorovega izreka.

Učenci so pomagali profesorjem popravljati zvezke. Kurjač Jonata je dajal spričevala, ki jih je napisal in potrdil sluga. Risalnica je bila spremenjena v kino —, telovadnica pa v plesno dvorano.

Videl je nadalje učence, kako so hodili v šolo in iz šole brez aktovk; aktovke s knjigami so jim nosili profesorji od stanovanja do gimnazije in, če so gospodje dijaki želeli, tudi v razred na določeno mesto.

Srečanje dijaka s profesorjem v kavarni je bilo nekaj vsakdanjega. „Izvolite mogoče cigaro?“ je dejal učitelj kakemu učencu že pozno ponoči, ko sta se kdaj srečala v kino-dvorani. Po ulicah so hodili dijaki v najpoznejših urah ponosno in brez strahu, kajti „horae legalis“ niso poznali. Če je kateri srečal kakega profesorja, se mu je ta spoštljivo odkril, stopil na stran in ga pozdravil. Nekateri ga je včasih tudi nagovoril s prijaznimi besedami:

„Oprostite, da si dovolim neko vprašanje! Bi vas li smel, prosim, jutri vprašati iz zadnje učne snovi?“

Marsikateri dijak ga niti pogledal ni in je osorno odgovoril: „Ne“ ter šel dalje, kakor da se ni nič zgodilo. Nekateri bolj vljudni so mu dejali:

„Nisem pripravljen. Mogoče se kasneje sam javim!“

In v razredu samem je vse postalo moderno. Pepe je kar zijal. Ko so prihajali učenci, je letel ravnatelj sem ter tja ves vroč in izmučen. Ni čuda: Vsakega je moral posebej spremiti na njegov prostor, novemu dijaku se pa še predstaviti. To pač ni malenkost!

Vse je bilo rajsko lepo.

V začetku šolskega leta so hodili profesorji pod ravnateljevim vodstvom po deželi od hiše do hiše prosit starše, da bi poslali tudi v bo-

dočem šolskem letu svoje otroke v šolo. Če se je kateri oče obotavljal, ker mu je sin v prejšnjem letu namesto z odličnim uspehom zdelal samo s prav dobrim radi prevelikega špricanja, so mu profesorji v bodoče garantirali odliko.

Pepe je strmel.

Pa tudi pouk in način učenja se je spremenil in šel času primerno naprej. Urnik se je temeljito ločil od prejšnjega. Bil je tak, da so se dijaki vedno z lahkoto pripravljali za šolo. Sedeli so navadno na mehkih naslonjačih doma, v eni roki držoč cigareto (Pepe vzdihne — skoro bi se kmalu prebudil) v drugi pa urnik. Težko so našli predmet, za katerega bi se bilo še treba pripravljati. Pepeta je posebno zanimala razporedba za sedmi razred. Ni se mogel dovolj načuditi. Kako tudi ne ob takemle urniku:

Šolsko leto 2033-34. VII. razred

O b v e z n o					N e o b v e z n o		
Dnevi	9.—10.	10.—11.	11.—12.	12.—1.	2.—3.	3.—4.	4.—5.
Pond.	Prosto radi prejšnjega dne!						
Torek	kino	prehrana	tel.	—	Zem.	Zgod.	Slov.
Sreda	gledal.	nogomet	šah	kopanje	—	—	—
Četr.	tenis	ples	film	—	Prir.	Fil.	Mat.
Petek	tel.	šah	prehr.	petje	—	Pr.	Ris.
Sobota	Prosto radi priprave za naslednji dan!						
Nedelja	Neobvezno: 6.—12. krajši izlet				Obvezno: 2.—12. veselica		

Profesorjevo razlaganje se je vršilo po najmodernejšem pedagoškem načinu. Če kak dijak česa ni razumel in je to pokazal s svojim nemirom, godrnjanjem in zabavljanjem v klopi, je profesor moral prekiniti razlaganje in znova od kraja začeti. Če se je komu dremalo, a ga je motilo razlaganje, je lahko brez dovoljenja vstal ter zapustil razred.

„Kaj blagovolite?“ je bilo vprašanje in „Ne ljubi se mi poslušati“ je bil odgovor. Profesor mu je moral iti nasproti, se mu prikloniti, ga prijazno nagovoriti, spremiti do vrat in jih tudi za njim zapreti. Zares, ni zastoj hrepenel Pepe po tej gimnaziji, v kateri se poučuje po modernem učnem načrtu!

*

Pismene naloge so se dajale samo iz treh predmetov in samo štirikrat na leto. Čas nalog so si izbrali učenci sami. Pri matematičnih šolskih nalogah se je profesor sprehajal na hodniku, medtem ko so učenci v razredu pisali. Ob koncu ure je stopil v razred ter pobral zvezke. Ako še kateri kljub pomoči svojega soseda ni dokončal, je naročil, naj mu prinese zvezek zvečer, gredoč v kavarno.

Pri slovenščini, ki je bila sicer neobvezen predmet, so bile na tabli kar tri teme na izbiro:

1. Moj prvi sestanek z njo (Kratek oris.)
2. Kino, nogomet, ples — tri velesile (Esej.)
3. Kako si moremo tolmačiti današnji veliki razvitek sporta? (Razprava)

Pepe je v sanjah globoko vzdihnil. Očividno je hrepenel po tretji temi. Učenci so radostno prijeli za peresa in začeli pisati. Toda ne vsi. To je zapazil Pepe šele po profesorjevih opominih.

„Zakaj ne pišete, Cene? Pričnite vendar že enkrat! Glejte, da ga zopet tako ne polomite kakor zadnjič, ko ste pisali prosto temo „O materi“. Vaša naloga je bila med vsemi redkimi prav slabimi najslabša. Zato pustite vendar nekakšne ideale, ki vas po vašem mnenju dvigajo nad današnji materialistični svet!“

Razred se je škodoželjno zakrohotal.

„Ne smejte se!“ je nadaljeval profesor. „Rajši obžalujte take tovariše, ki so sicer bele vrane med vami. Bodite zadovoljni, da ste vsaj vi sprejeli moderna načela, in pokažite tudi drugim svojim tovarišem pot do telesnih naslad in prijetnega uživanja! In zopet vidim enega! Tudi vi, Stanči, niste mnogo boljši! Za kazen, da še niste pričeli pisati, prečitam v vašo sramoto vsemu razredu vašo zadnjo prosto nalogo, ki ste jo naslovili „Moji vzori in boji.“

In profesor je bral in sošolci so se Stanku rogali in krohotali, češ, da ima „predpotopne“ vzore, za katere se še „bojuje“.

Profesor je prekinil s čitanjem, preden je prišel do konca.

„Ni vredno, da bi še nadalje zamujali čas s takimi čenčami,“ je rekel.

Vrgel je zvezek lastniku s pripombo: „Upam, da se spametujete!“

„In vi tam, Jože, kdaj mislite pa vi pričeti? — Da, to je že od sile! Vidiš, mladina, to so tiste bele vrane med vami! Ne pišejo zastonj časniki dandanes o nazadnjaških ljudeh. Toda vedi: zmagala boš ti s svojimi novimi, modernimi načeli. Tvoja je bodočnost!“

Pepe je še vedno globoko hropel.

Ko je nato stopil v razred profesor zgodovine, je začel izprehajajoč se nekako tako:

„Zadnjič smo končali s svetovno vojno, ki je mejnik med starim in novim mišljenjem. Preidimo danes v naslednjo dobo, kjer ima svoje korenine naše moderno naziranje o svetu in življenju. Zamislimo se torej zopet za sto let nazaj in pogledjmo, kakšne so bile kulturne razmere v naših krajih prva leta po tej vojni.

Gotovo ste že slišali, da je bil naš narod takrat na zelo nizki stopnji kulture. Pač še ni imel dosti zmisla za svobodo, katera mu je nepričakovano zasijala. Le s težavo se je pričela širiti prosveta in omika. Ljudstvo se je trdovratno ustavljalo novim modernim nazorom. Izobraženstva je bilo zelo malo in kar ga je bilo, je bilo večinoma nazadnjaško. Meščanstvo, med katero so pripadali nekateri še do nedavna sloveči učenjaki in umetniki, je polnilo ob nedeljah cerkve, kakor žalibog še danes neuko preprosto kmečko ljudstvo na deželi. Kultura je pač prihajala počasi. Temeljito in skrajno previdno je začela podirati stara načela in utrjevati svoje moderne, danes vendar vsaj po mestih sprejete materialistične nazore.

Jela so se počasi odpirati kino-gledališča in otvarjati plesne dvorane. Ustanavljala so se razna zabavnokulturna društva; mladina se je uveljavljala posebno v rokoborbah. Nogomet je pridobil vedno večja prizna-

nja. Skratka: tedaj je šele spoznal naš iz teme prihajajoči človek, kaj je prava kultura.

Takrat so se šele pričele zidati naše moderne bolnišnice, hiralnice, kaznilnice in drugo. Prej je bilo vse to le deloma poznano. Ne smemo pa pozabiti dejstva, da niso čutili tolike potrebe do teh zavodov kakor dandanes. Ljudstvo se je zgražalo, če je slišalo kdaj o samomoru, ki se je šele kasneje začel uveljavljati. Do tedaj so bili skoro nepoznani razni ropi, umori, tatvine, požigi, polomi, in tako dalje.

Z novo kulturo je naraščalo število tatov in roparjev ter se s tem večala potreba sodišč, sodnikov in advokatov. Starši so bili skupno z učitelji tako nazadnjaški, da niso pustili svojih otrok v kino (Pepe je vzdihnil). Koliko se moraš ravno v tem, ti mladina, zahvaliti novim naziranjem, ki so počasi prodirala.

Izkoristi torej sedaj uspeh dolgoletnega boja in truda! Izživljaj se in uživaj lepe dneve svoje mladosti; kajti gotovo veš, da ti tega na stara leta ne bo mogoče nadoknaditi v našem modernem času, ko ti bo vse želelo tam kje v bolnici ali sirotišnici zadnjo vsezmagajočo sovražnico — smrt.

Smrt nam bo pač prej ali slej presekala nit življenja in padli bomo v vedno — pozabo. Torej sedaj se veseli in uživaj! Glejmo in delajmo skupno na to, da si bo tudi vsak izmed nas lahko dal zapisati na svoj nagrobni spomenik prekrasne besede nekega cesarja: „Kar sem pojedel, to sem“.

„Preurejeval se je tudi učni šolski načrt. Bili so časi, ko se niti sami profesorji niso zavedali, da žive radi dijakov.“ Učenci so pozorno napeli ušesa. „Dajali so jim težke naloge. Nogomet je bil prepovedan. (Pepe je zopet vzdihnil). In pravim vam, da, bili so celo časi, ponovno povdarjam, da, bili in ni jih več, ko je bilo prepovedano „špricanje“. In . . .“

Profesor bi še razlagal, toda Pepe „kvišku kakor jelen plane, hoče k svojim, roke širi, pada“ . . . pada in dospe (po domače bi se reklo: štrbunkne) s kozolca na tla.

V istem času pridejo njegovi sošolci iz šole. Naznanijo mu sicer ponavljajočo se novico, da je pisal matematično šolsko nalogo zopet prav slabo“. Ker je bil pa ta „rezultat“ pravilen, je bil podčrtan dvakrat. Prijeli so se za ramena in krenili k „Čefideljnu“, glasno pojoč: „Kaj nam pa morejo, morejo — — —“.

AVE MARIJA!

JELKO ERZIN

Tanek že lega
mrak po dolini,
zvezde migljajo
že na višini,
ko iz daljave,
zvon se oglašča,
mile pozdrave
v nebo odnaša:
Ave Marija!

Gledam na nebu
zvezde blesteče,
srce mi v prsih
željno trepeče:
solzne doline
duh mi pozabi,
v zvezdne višine
k Tebi me vabi —
Ave Marija!

Tiho mi moli
srce otožno,
moli goreče,
moli pobožno:
Sprejmi me milo
Mati na nebu,
ko mi zvonilo
bode k pogrebu —
Ave Marija!

PRED FIZIČNO URO

AVLIS

Pozvonilo je. Prve ure je bilo konec. V razredu je nastal velik šum in ropot. Drugo uro bo fizika. Dijakinje so jezno pripravile knjige in zvezke na klop.

Na stenah svetle šolske sobe so se škodoželjno režale v obraz slike: telefon, električni zvonec, brzovjav . . . a v zraku je plavalo na tisoče težkih fizikalnih vprašanj, n. pr.: „Razložite mi vpliv elektrike na magnet“, ali pa kaj bolj zabeljenega, recimo Ohmov zakon.

Vse to je stopilo ubogim dijakinjam pred oči. Profesor že dolgo ni spraševal fizike, za danes je pa obljubil: „Brezpogojno — prihodnjo uro bom spraševal!“

Pa se spomni črnolasa Joža: „Veste kaj, dekleta! Z mano je hodila neka sošolka, ki je vselej, kadar ni znala in je bila na „mučeniškem“ odru, padla v nezavest. Pa kako počasi je padala! Zelo previdno, da se ne bi preveč potokla. — Potem ni bila naprej vprašana.“

In Jožica stopi na oder, da pokaže, kako se omedli. Nekaj hipov stoji pred tablo, nato pa bolestno zapre oči in se slovesno mirno zgrudi pred kateder.

„Pa res!“ zavpijejo druge. „To bi bilo pa sijajno! Dajmo še me kaj takega napraviti.“

Prične se vaja. Oder škriplje od neprestanega padanja, čujejo se bolestni vzdih. Vaja gre izborno. „Da veste, če mi bo „slabo“, ne smejte se!“ govori svetlolasa studentka. Pri tem se pa trese od smeha, da ji drče svetle solze iz sinjih oči. Par dijakinj si je omotalo brisačo okrog vratu in sedaj grozno zaripljo kašljajo.

Ubogi profesor!

Dve deklici jadrno oblačita plašče, da se izogneta „cveku“; odpotovati nameravata na polikliniko. — „Če doma jim dobro ni, žerjavi se čez morje vzdignejo —“

Zvoni. Razred utihne. „Vratarica“ stopi k vratom. „Pst, že gre!“

V sobo stopi profesor. Vprašujoče ga gledajo oči: „Ali bo spraševal?“

Sedajle vpisuje v dnevnik zamude. Nato pogleda po razredu. Z roko seže počasi v telovnikov žep — po svoj notes. Oči mu iščejo po imenih. Vsaki dijakinji utripa srce. „No, ali se katera sama javi?“ vpraša. — Molk. — „No, potem pa kar začnimo!“ In že je odprl usta, da pokliče prvo po abecedi, pa mu ni bilo namenjeno. Po razredu so završale tiste, ki se pišejo z A, B in naprej: „Zadaj začnite spraševati, gospod profesor, prosimo, od zadaj! Vedno sprašujete od začetka!“

Tedaj so se pa uprle one od Ž nazaj: „Od spredaj! Po vrsti se mora spraševati!“

„Mir!“ je zagrmelo z odra. In dobri profesor je zaprl katalog in rekel: „Naj bo za danes, drugič pa prav gotovo! — Tako. In sedaj pri- demo k drugi zanimivi prikazni v fiziki — k optiki . . .“

Razred se je globoko oddahnil.

Koncem ure so se „žerjavi“ vrnili. Prestrašeno sta gledali po razredu, da bi ugledali kak objokan obraz. A ni ga bilo. „Kaaj? A ni spraševal?? Ja, zakaj sva pa medve pravzaprav šli potem na polikliniko?“

SUŽNJE SONCE

TARTARIN

Pisal mi brat je iz krajev, kjer sije še sužnje jim sonce,
ni pisal veselo, glejte takole začčenja:

Trst . . . zgodaj v jutru . . . sonce v nebo se je vzpelo
in zlatilo počasi vrhove cerkva, zableščala se je morja naskončna ravan
in veter od morja bil poln vonjav je pomladi. V mestu življenje se je
znova začelo.

Bilà je nedelja, Gospodov bil dan . . .

Odšel sem počasi po cesti ob morju — v predmestje . . .

Postave zavite in tihe hitele so mimo, njih korak mi je znan,

vedno srečujem te gruče molčeče hiteče v zavetje,

v cerkev ob morju, kjer dviga roko sv. Jernej, kjer moli Boga zdaj Slovan.

Cerkev je majhna in uboga, vsa skromna ob cesti. Palme ob njej se vrstijo
in ona je zadaj za njimi, prav majhna, kot bi nikjer je ne bilo.

Pred njo je še cesta, potem pa je morje in valčki ji svojo šume melodijo.

Cerkve razkošne sem videl v mestu, najdražje tam žge se kadilo

in orgle mogočne pojo, povsod je sam blesk in sijaj, a ljudje v njih so —
tahi.

Ni mar jim molitve, njih srca so nema, žele le razkošja in svilo.

Vstopil sem v cerkev. Ah, brat — — Tu kadilo so vzdih,

molitev goreča je orgel bučanje in pesem duše trpeče.

Vsi klečijo, na obrazih sem bral jim prikrito bolest, sicer tudi tukaj so —
tahi . . .

In v cerkvi ni bleska, v njej vlada polmrak — na oltarju gorijo le sveče . . .

Ljudstvo se klanja in moli in prosi, da pride Rešitev.

Moli vsak zase, za vse svečenik. Ah, da si ga videl . . . Glas mu trepeče,
star je, beli lasje valove mu po čelu, iz duše privre mu molitev . . .

Ljudstvo v en glas odgovarja. Njih molitev mi šla je skoz dušo ko krik.

Brat, to ni bila molitev, to bil je odgovor na tisoč žalitev,

to mnogim bila je — obsodba. O Bog, ki vsem si pravičen sodnik,

zakaj dopustiš, da narod, ki najbolj te ljubi, v prah je teptan?

Kaj zaman si učil, da vsi smo enaki? O Bog, ki vsem si plačnik,
mar res smo le sužnji, rojeni v trpljenje? Kdaj pride naš dan? . . .

Glej, verujemo vanj, zato zdaj molčimo, klečimo in trpimo . . .

Moj brat, da si videl to ljudstvo in čul to molitev, da si videl ta hram!

Potlej hiteli so spet mimo mene, starci, možaki, otroci in žene . . .

— O, vi tam ne veste, kaj sužnje je sonce, ne veste,

kako je zdaj tu, kjer le dolžnosti imamo — pravice nobene,

kjer je naš Trst, naša kri, naš ponos . . .

— in kakor v zasmeh je na karti — Trieste.

OKOLI PLITVIČKIH JEZER

B. J. KOLJA

Ko sva se tistega krmežljavega julijskega jutra v Babinem potoku vsa otrpla in zaspana skobacala z voza, sva veselo ugotovila, da imava do Plitvičkih jezer le še borih 11 km.

Točno pred tednom sva jo mahnila, Marijan in jaz, iz meglene Ljubljane naravnost proti jugu, soncu naproti. Tavalava sva po bloških gozdovih, plezala po Risnjakovih

Prošćansko jezero.

skalnih; od tu nama je oko plavalo po sinji Adriji. Po večnih serpentinah in kamenitem Grobničkem polju sva marširala proti Sušaku; ko sva se vozila po Planinskem kanalu, sva opazovala sive, prepadne stene Krka in bele galebe, ki so pluli za ladjo, zdaj višje, zdaj nižje. Vso romantičnost naše Adrije sva pa dojela, ko sva si ponoči ob luninem svitu tik ob morju napravljala ležišče. Gori med trnjem se je boječje oglašal muren, utihnil, pa znova pričel. Z morja je vela prijetna slana sapa. Tam daleč ob obali se je užigal svetilnik in zopet ugašal. Nad nama je migljalo milijon

zvezd, pod nama pa je šumelo morje svojo večno pesem, pesem brezmejnosti...

Včeraj popoldne sva v senjski luki naletela slučajno na zagorele Ličane, ki tovorijo les v primorje. Z njim sva se potegnila z vozom čez sedlo Vratnik. Tu sva imela zadnji-krat priliko, videti zrcalno morje, bleščeče se v zadnjih sončnih žarkih, in vijoličaste skalnate otoke, ki so se stegovali v morje, zaviti v prosojno megleno kopreno. Takoj nato smo zdreveli med temnimi velebitskimi šumami navzdol v mrak. Opolnoči smo zapustili mračni, tihi Otočac, danes zjutraj pa sva si tu pretegovala lene ude.

Rosne kapljice so se še blestele v nežnem jutranjem soncu, ko se je pred nama razgrnila temnozeleno gladina Prošćanskega jezera, prvega izmed šestnajstih Plitvičkih.

Bela cesta se ovija okoli vsakega zalivčka, sedaj v objemu visokih senčnih bukev, sedaj po zelenih jasih. Na nasprotni strani jezera je več globokih zalivov. Voda je tam krasne temnozeleno barve, dočim je na soncu svetlejša. Ob bregu se vidijo v vodi gnijoča debela kakor blede okostnjaki. Na cesti leži povprek krasen gad. Ko prideva blizu njega, se zvije in zvrže v grmovje.

Jezer je — kot omenjeno — šestnajst. Šestnajst zelenomodrih oče se vrsti drugo nad drugim med sanjavimi gozdovi. Zvezana so po čudovito lepih, do 30 m visokih slapovih in šumečih brzicah — solzah. Na levi puščava za seboj celo vrsto jezer. Na uho nama udarja vedno šum in bobnenje razpenjene vode: močnejše, če se cesta približuje bregu, tiše, če se oddaljuje.

Taborišče na Bigini poljani — v ozadju Plješivica.

Tako sva prišla do Kozjaka. To je največje jezero, dolgo okoli 3 km. Tu se osredotočuje tujski promet Plitvičkih jezer. Za to skrbi več hotelov in drugih poslopij. Sedla sva na trato nad jezerom, nekoliko stran od hrupa in žvečila prepečenec.

Spodaj pod nama je mirno, opalnomodro jezero. Na sredi je podolgovat, obrastel otoček. Na nasprotnem bregu je visoka gozdnata terasa. Sredi nje pada močan bel tok v Kozjak. Na oni strani jezera se dvigajo položno temni gozdovi, sami gozdovi. Nad vsem tem pa se razpenja brezoblačno nebo.

Zahajajoče sonce naju opomni, da si morava poiskati prenočišče. Pri tem izbiranju sva pa zelo natančna. V mraku že ga najdeva visoko gori pod viri divjega potočka Rečice, ki žene svoje valčke v objem dremajoče Glibovite drage.

* * *

Lepo sva živela v tem raji nekaj dni, le s to izjemo, da sva se preselila gori na Bigino poljano, valovito planoto zapadno od jezer. Imela sva krasen razgled na gospodujočo Plješevico (1649 m), katere golo, oblo teme je tvorilo nad vse skladno ozadje divji jezerski falangi.

Ko sva nekega dopoldneva pomila vse posode in oprala vse perilo razen tistega, ki sva ga imela na sebi, sva po dolgem posvetovanju sklenila, da si ta dan ogledava tako zvana Spodnja jezera. Po strmih kolo-vozih sva hitela mimo vasi Plitvice in severnega konca Kozjaka na prehod med njim in jezerom Milanovcem. Na dnu jezera se sveti droban pesek. Na vseh straneh se spuščajo tik do jezera temni gozdi. Voda pred nama je najčistejša modra, nato bolj zelenkasta, proti sredi mlečnozelena, v ozadju spet opalnomodra. Ob bregu so privezani lični čolni. Rahli valčki povzročajo, da trkajo drug ob drugega.

Spodnja jezera leže na dnu globokega kanjona, po katerem se bohotno razpleta trnje in osat. Med bregovi jezer in stenami kanjona je prostora le za ozko stezico. Tudi jezera so ozka, stisnjena. Bobnenje slapov in kaskad odmeva od navpičnih sten. V eni izmed teh zijata dve ogromni temni luknji. Prva leži tako nizko, da sega vanjo do polovice voda. Ta ima skrivnostno barvo, skoro sivkastočrno. Čuden občutek te spreletava, ko gledaš ogromni skalni obok na seboj. Ko da bi stal pred ogromnim žrelóm pošastne zveri! Zdaj pa zdaj se ti bo zamajalo pod nogami, ogromen jezik se bo iztegnil iz temnih globočin in izginil boš za vekomaj v njih. Še zakričati ne boš utegnil. — Kar pognalo naju je po strmih lesenih stopnicah pred še večje „žrelo“ druge „pošasti“. Droben fantek s svečo v roki nama je priteknel nasproti: vodil naju je v črn hodnik, ki se je ponekod

Sastavci, zadnji slapovi Plitvičkih jezer — visoki do 30 m.

tako znižal, da sva morala čepé naprej. Stene so bile hrapave in vlažne. Fante je skakal pred nama, kazal na rjave kapnike in vneto razlagal: hlava, noha, nos, človek, slon, zuby. Imel naju je za Čeha, češ, da „divaniva česki“.

Slap Plitvice — spodaj pričetek Korane.

Čez špiljo vodijo navzgor v skalo vsekane stopnice nad kanjon. Po tem in ob tem sva se spuščala vedno niže nad Novakovića brod, majhno zamočvirjeno jezerce, zadnje med Plitvičkim jezeri. Na uho nama je udarjalo bobnenje vodá. Kmalu se nama ponudi veličastna slika. Čez nasprotno navpično steno grmi v dveh mogočnih slapovih potok Plitvice 80 m globoko v prepad, preskoči nekaj brzic ter se druži spodaj v globokem kotlu s kipečo vodo, ki pada s Sestavkov, okoli 80 m visokih slapov. Desni tok Plitvice pada kompaktno na skalo, od katere se pa v mogočem loku odbija naprej v globino. Gledava in molčiva, stoječ tik pod slapom. Visoko gori nad glavo udarja

Jezero Milanovac z značilnimi pritoki.

Plitvica peneč se čez stene, pa se razbita spušča kakor srebrna koprena v globoki zeleni tolmun pred teboj.

Molčeč odbrziva po isti poti nazaj. Po travnikih in gozdih prideva „domov“, ko že začne mrak legati na zemljo. Doli pri jezerih in gori na nebu se prižigajo lučce. Od nekje se zasliši odmev tožne liške popevke, ko pa ta zamre v globokih gozdovih, zastre nočna tišina krasno liško zemljo.

Tudi Gornja jezera sva obredla do najbolj skritih koticov. Leže v široki povprečnici. Imajo kristalno čisto vodo, a nizek breg, brez trdnega roba, ob obali so porastla z vodnimi rastlinami, na dnu je kje tudi blato — a ravno taka jezera se zlagajo z obdajajočo okolico, s temnim gozdnatim svetom, z njegovo tiho zamišljenostjo. Slapov je med Proščem in Kozjakom — med njima leže namreč ta jezera — vse polno.

Pred nama se razgrne majhno jezero. Med gostim zelenjem padata dva bela slapa vanj. Dolg, tenak curek se v sredi privija zelenim algam, ki obraščajo skale. Više gori bobne močnejši slapovi. Prideva do njih. Vsi so si drug drugemu podobni. V krasnih slapovih bobni voda po sivih in rjavih stenah v globoke zelene tolmane, obrobjene s skalovjem. V tolmunih se razpršuje v vodeno meglo, potem si — umirjena že — pribori prehod in drevi med zelenjem in skalovjem v prihodnji slap . . .

Teden dni je bilo komaj dovolj, da sva se naužila vseh teh krasot. Za slovo sva si morda že desetič — še enkrat ogledala Prošće in Deltó s Tomičevega razgledišča.

Med gozdnatimi bregovi sanja Prošće s svojimi temnimi zalivi. Ob levem bregu se vije bela cesta, po kateri gre truden popotnik. Pred jezerom je ravna, zelena Delta, razkosana po odtokih in ozkih stezicah. Ob obali dvigujejo trije vitki topoli konice v nebo. Mogočen bel plaz vode udarja na modro površino. A pravo sliko nedosegljive lepote ustvarja veličasten kontrast med bujnim gozdnim zelenjem in vodo, kjer se kot v nebeškem zrcalu prelivajo najkrasnejše barve. Pokojna tišina je razprostrta čez hrib in dol. Le komaj slišni, neprestani prelivajoči se ritem vodá čuješ tam spodaj.

Kanjon Korane, ki se izliva pri Karlovcu v Kolpo.

Še isti dan sva se napotila proti severu, proti Ljubljani.

Imel sem vtis, da je tu najkрасnejši kot sveta.

A ko sem slonel nekega večera ob Bohinjskem jezeru pod Pršivcem in je čez nebo veslala luna, po jezeru pa čolnici z dvema ljubečima se srcema, in mi je hladilen veter od Komarče sem prinašal na uho nenehno bobnenje pesniške Savice — sem si na tihem priznal, da hrani naša zemlja najčudovitejšo krasoto na svetu.

V OGNJENEM ŽARU ...

SFINKS

V ognjenem žaru sonce plameni,
v gorečih rekah zlija se čez svet,
težak, tesnoben nebes se topi,
puhti, gori — ko strop jeklen razgret.

Ves svet odeva siva plast prahu:
goré, doline, hiše, drevje — vse
je kakor potopljeno v vkletem dnu,
odkoder ni rešitvene stezè.

Po cesti grem, vdihavam prah, bencin,
kot rože, trave, žita kraj poti —
a upam, upam, da iz visočin
pod noč zvezdè mi orosé oči.

NA BELEM PRTU ...

SFINKS

Na belem prtu v motno modri vazi
dehtijo bele rože, živi listi,
pokojno, tiho ... Kdo naj pač opazi,
če jim bolest razjeda soj prečisti? ...

Tako žive tu drugim v odrešenje
s prevdanim vonjem svojega trpljenja,
tež mrtvi sobi žrtvujoč življenje,
da videz sreče nama ne prejenja ...

Na belem prtu v motno modri vazi
umirajo brez krikov rahli cveti —
in nikdar nihče tega ne izrazi,
kar bistva njihovega dih je sveti ...

IDEJA SLOVANSTVA

DR. L. SUŠNIK

Pravo jedro slovanske ideje ugotoviti je spričo zamotanosti problema pa prostorne razsežnosti oz. spremenljivosti v času težka stvar. Vendar mislimo s tem navadno najprej slovansko vzajemnost, pod čimer razumemo čut in zavest sorodnosti vseh Slovanov ter stremljenje, da se ta sorodnost v življenju uveljavi. Je to zamisel, kot je pri Romanih in Germanih ne najdemo v tej meri žive; — znak, da so si Slovani pač res dosti bližji.

Ideja slovanske vzajemnosti se je pojavljala najprej pri pomoči potrebnih slovanskih narodih, dočim so se močnejši manj brigali zanjo ali ravnali mimo nje ozir. celo proti njej. Najrajši se je ta klic oglašal ob velikih usodnih zgodovinskih prevalih. Vendar je bilo to dolgo le srčna želja nekaterih idealistov, sen, ki je bil daleč od realnosti. Saj ves čas, odkar so se slovanski rodovi razšli vsaksebi, ni bilo nikoli več resnične kulturne skupnosti in nikdar se ni posrečilo v tako dolgih stoletjih združiti jih vse v politično enoto. Poskusi, celo delni uspehi v tej smeri, so izšli iz drugih nagibov.

Prvi veliki slovanski utopist Jurij Križanič je bil kot politično sumljiv poslan v Sibirijo, tako malo razumevanja je našel s svojim na Rusijo naslonjenim programom pri njenih predstavnikih. Glasniki slovanske romantike so imeli že ožji program zgolj kulturnega zблиževanja. S svojim zanimanjem za slovansko zgodovino, narodno blago in slovstvo so vzbujali v svojih sorojakih narodno zavest, kar je ustvarilo podlago za vse nadaljnje, tudi politično delo. J. Kollárove smernice za kulturno sodelovanje so bile začuda moderne: sodelovanje knjigarn, izmenjava knjig, listov in časopisov, stolice slov. jezikov in literatur, vseslovanski lit. časopis, slov. strokovne knjižnice, primerjajoče slovnice in slovarji slov. jezikov, zbirke nar. pesništva, besedno zблиževanje slov. jezikov, zlasti ugotovitev terminologije in kolikor mogoče izenačen pravopis — vse na osnovi humanitete. Vendar so še tudi slov. romantiki ostajali pri mnogočem preveč v oblakih odn. so v marsičem šli predaleč, ker pač niso imeli dovolj ozira na ljudstvo, njegove želje in potrebe.

Rusko slavjanofilstvo kakor tudi avstroslavizem sta bili enostranski, politično pobarvani zamisli, ki sta v ostalem imeli svoje zasluge, a sta danes odpravljani. Program neoslavizma (Kramař i. dr.) iz začetka 20. stol. obsega že tudi gospodarsko (finančno) in družabno (sokolsko) sodelovanje: bil je torej že bolj pozitiven; skušal je pomiriti Ruse in Poljake, a za težnje Ukrajincev ni imel razumevanja. Najnovejši in še bolj praktičen je Masarykov slovanski realizem. Ta je z vsestranskim študijem slov. problemov, s filozofsko utemeljitvijo in politično prakso pripravil tla za uspehe ob svetovni vojni.¹

Program slovanstva je postajal tedaj čedalje bolj konkreten, realen in obsega danes že vsa področja. V novih razmerah je mogoče in treba zgrabiti slovanstvo z vseh strani: ne več samo kulturno, temveč tudi politično, ne le jezikovno in etično, temveč tudi narodnogospodarsko in socialno.

Če pogledamo, v katerih smereh se danes giblje slovanstvo, v katerih znamenjih stoje njegovi ideali, najdemo zlasti tri tokove. Prvi je boljševiski, osnovan na razrednoboju, materialističnem in ateističnem stališču, ki mu je individualna svoboda nič, državni komunizem vse, sredstvo pa čim večji tehnični napredek. Slovanske miselnosti kot take teoretično ne širi, dela to le posredno (via facti) z rusko; priznava načelno le človeštvo (kozmpolizem), a narodnosti vsaj v principu ne zatira. Drugi je

¹ Prim. dr. M. Weingart, *Slovanská vzájemnost v minulosti a přítomnosti* (Ročenka university Komenškého za studijní rok 1925—1926, Bratislava 1926, str. 35 ss.

konservativni — v idejnem, nacionalnem in socialnem oziru, kot ga vidimo na Poljskem in ki je po svoji miselnosti zgrajen na odporu proti boljševizmu. Tretji je liberalnodemokratski v ČSR, ki tvori nekak kompromis prejšnjih dveh in vztrajno niha med obema tečajema. Pri nas je v bistvu isti tok na bolj konservativnem temelju.²

Ni težko uvideti, da je v teh programih premalo pristno- odn. ljudsko-slovanskega. So to tendence, ki jih je zamislila izobrazena vodilna plast, ki se za koristi širokih vrst ljudskih množic briga kvečjemu v drugi vrsti. Vsi slovanski pokreti do svetovne vojne so se osnovali na idejah posameznih inteligentov in niso segli dovolj globoko v ljudstvo. Tudi po vojni, ko v slovanskih državah slovanski notni ni ovire, je je v praksi še zelo malo — vsaj v večjih državah, — znak, da je zasidrana bolj v posameznonacionalnem kot pa res v splošnem slovanskem občutju. In še kar takšnega zunanjega obeležja je, sloni pretežno na utilitarnih podstavah, dosti bolj kot na idealno-vzvišenih; zato tudi prekmalu odpove, če ni v izgledu neposrednih koristi za dotično stran. Godi se kot sicer v življenju, kjer se hočejo nekateri sloji dvigniti na račun drugih. To je tudi eden globljih vzrokov krize, v katero je navdušenje za slovanstvo po vojni zapadlo: saj so le prepogosto marsikje dejanja v nasprotju z lepimi besedami.³

Nič manj težka ni napaka, da so vodilni krogi slovanske javnosti še tako močno po tuje usmerjeni. Ne le, da je bilo slovanstvo in je še po verski razcepljenosti pod vplivom različnih žarišč kulture, kar je ustvarilo globoke prepade med vzhodnimi in zahodnimi Slovani in močno zabrisalo skupne prvine, — tudi poznejši vplivi moderne civilizacije so potisnili domače elemente v stran oz. v ozadje. Vsak slovanski narod si je zase iskal idej in vzorov v tujini, ki so tako prekvasili njegovo inteligenco, da je slovanskega v njenem mišljenju in izobrazbi bore malo. Ta vrhnja kulturna plast, ki je pokrila usedline prejšnjih tujih (grških, nemških, francoskih, italijanskih, turških, madjarskih i dr.) vplivov, je pripomogla, da je res živih sledov skupnega slovanstva razmeroma malo. Pač pa je dobilo celo njih slovanstvo očiten pečat zapadnoevropske miselnosti (konservativne, liberalne, marksistične itd.). In zanimivo je, da smo še sedaj čisto pod močno težnostjo teh različnih kulturnih orientacij ter da sploh ne iščemo nove skupne smeri, ki bi bila kot plod slovanskega duha najbolj primerna za vse, ne enostavno posneta po tujih virih, temveč zgrajena iz lastnega značaja in za lastne zmožnosti in potrebe.

Poskusimo tedaj najti boljše pogoje in osnove za razvoj slovanstva.

Kaj je najprej s slovansko raso? Saj je ta pojem danes zopet ponekod geslo. Kot drugi narodi, so se tudi Slovani vsak v svojem okolišu v teku zgodovine že toliko pomešali s tujci, da je o kakem čistem slovanskem rasnem tipu danes težko govoriti. Dobe se še predeli s precej enotno označbo, dočim so drugi zlasti ob mejah čisto neenotni. Obenem so tudi sosedni narodi sprejeli vase že toliko slovanske krvi (Nemci, Madjari, Romuni i. dr.), da ni nikjer več pravih mej. Pri tem ni dvoma, da so Slovani ne le z dejanskim odporom proti divjim narodom mnogo storili za rešitev kulture, temveč so tudi ondi, kjer so izgubljali obsežne predele napram naprednejšim narodom (n. pr. Nemcem), indirektno v mešanju z njimi te narode s svojo rasno primesjo plemenili in boljšali, — te žrtve torej za splošnost niso bile čisto zastonj. Dasi se tedaj zavedamo, da slovanska rasa ni slabša od drugih, vendar ni, da bi še v tem povzdigovanju rasnega momenta posnemali sedanjo modo, ki ima tako malo duhovnega v sebi.

S tem smo se že doteknili etničnih lastnosti Slovanov. Da smo si etnografski res zelo sorodni, to je eden glavnih temeljev naše slovanske skupnosti, — saj se to vidi na prvi pogled v čudi in običajih, vsaj pri preprostem ljudstvu, kjer je še nepo-

² Prim. dr. V. Macourek, Kulturni stav soudobého Slovanstva — II. kongres slovanske kat. akad. mladine v Ljubljani. Ljubljana 1931, str. 19 ss.

³ Gl. E. Spektorski, Kriza slovenske uzajamnosti — „Pravda“. Uskrs 1934, str. 9.

kvarjeno. — Ali so bili Slovani v davnini res tako nebojeviti, kot se rado trdi, lahko dvomimo, vsaj kar zadeva plemena, ki so se odselila daleč proč od pradomovine — saj jih je, če ne drugega, potreba silila k nasprotnemu. V splošnem pa bo menda res nekaj na tem, da so bili, če se je dalo, miroljubni in po naravi dobrosrčni. Zdi se celo, da je dobrota ena osnovnih lastnosti njihovega značaja, dočim so zapadnjaki bolj kritični in racionalistični. Čuvstvo ljubezni je menda posebno svojstveno slovanski duši. Druga osnovna črta je pač bratska vzajemnost, kot se kaže v združnem duhu, ki se ponekod očituje do današnjega dne. Torej prirojen altruizem, ki mu stoji nasproti zapadni individualizem. Drugače so po značaju bolj notranje, mistično nadahnjene, skromni v zahtevah in z malim zadovoljni. Tej kontemplativnosti, ki ji je urojena vera v zmago resnice in pravice, za katero prenaša vztrajno najhujše trpljenje in dolgo mučeništvo, postavlja zapad nasproti aktivistično čud z zavestno organizatornostjo. Tudi v tem našem pasivnem junaškem zadržanju, v tej vztrajni odpornosti je nekaj močno pozitivnega, zlasti če pridenemo zraven telesno trdnost in jako plodnost. Tako neredko končno premaga s svojim na zunaj resigniranim, a na znotraj močnim optimizmom porazno silo nasprotnika. S tem svojim zadržanjem je Slovan odvrnil od zapada mongolske nevarnosti iz vzhoda — pa je nekako predestiniran, da tvori vez Evrope z Azijo ter posreduje zapadno kulturo sosednim orientalnim narodom.

Ker je ta prepad v značaju do neke mere preklal tudi slovanstvo, tako da so mejaši na zapad že zelo zracionalizirani, vzhodni pa v mnogočem nosijo znake azijske duševnosti, je treba v njih samih stremeti po sintezi obeh usmerjenosti, ki naj bi se tako medsebojno spopolnili v višji tip: tedaj zveza altruizma odn. solidarizma z racionalno utemeljenim individualizmom, tako da se ohrani, kar je primernega, slabše pa nadomesti z boljšim.

Prav tako viden dokaz slovanske skupnosti je velika sorodnost jezikov, zlasti njihovega notranjega ustroja. Zato so mnogi dolgo videli v Slovanih en narod, kakor so potem od 19. stol., ko se je jasno izoblikovala zavest posameznih narodnosti, slovanofili kajkrat videli ideal v zopetnem skupnem jeziku, bodisi, da se prizna eden izmed močnejših (n. pr. ruski) za skupen sporazumovalni jezik Slovanov, bodisi da se ustvari iz skupnih prvin nov posredovalni jezik. Danes smo že povsod preko tega. Ne samo, da bi bili pri tem manj pomembni prikrajšani, bi se tudi večji ne mogli sporazumeti za enoten izbor, so že toliko zavedni in samoljubni. Organični razvoj jezikov, ki je šel prirodno v razne smeri, se ne da zlahka obrniti nazaj, kakor ne raste drevo v tla in ne teče voda v hrib. Edino, kar bi se dalo do neke mere morda doseči, je, da se besedje ne bi več tako brez ozira razvijalo vsaksebi, če bi skušali sporazumno določevati tehnično terminologijo, mesto da si vsak na svojo roko kuje nove izraze ali prevzema tuje. To se je že dosedaj marsikje (zlasti pri nas) precej gojilo.

Seveda bi ne smelo biti pri tem merilo velikost naroda, temveč primernost izraza. — Sicer se je pa treba zavedati, da ni le jezik tisto, kar nujno spaja v močno zajednico — več doseže iskrenost in dobra volja — kakor na drugi strani ni različnost jezika tisto, kar bi nujno razdruževalo (Švica!)⁴

Ideal naj bo, da se razumništvo povsod v toliko seznanji s slovanskimi jeziki, da se bo med seboj razumelo, tudi če govori vsak Slovan v svojem jeziku. Z nekaj prizadevnosti bi se dalo to z lahkoto doseči, saj če kdo zna en jezik iz določene skupine, razume v glavnem tudi ostale temu najbližje (češko in slovaško, rusko in ukrajinsko itd.). Koliko bi tu lahko storila šola, ko bi bil njen jezikovni pouk res slovansko usmerjen! Žal, vsestranska praksa kaže, kako malo se ceni in res stori za to preorientacijo.

Vprašanje narodnosti je bilo že dolgo rešeno, odkar so se poedini slovanski narodi zavedeli svoje posebnosti in lastne kulturne moči. Po vojni se je stvar zapletla,

⁴ Gl. I. D. O medsebojnem razmerju slovanskih narodov — „Mentor“ 1930, št. 3. str. 59 ss.

ker se je znašlo po dva ali več narodov v isti slovanski državi in se je jel poudarjati od Romanov privzeti pojem nacije, ki priznava le državne narode, obenem s hegeljanskim pojmovanjem države. To vodi le prerado v razlikovanje večinskih in manjšinskih narodov ali pa v poskušanje asimilacije. Taki primeri so včasih, kot n. pr. na Poljskem, preveč podobni imperializmu in ne pospešujejo slovanskega bratstva. Medslovanski odnosi naj bi sloneli na etični podlagi vzajemnega priznavanja: pustiti je treba vsakemu pravice, ki mu gredo, iz načela medsebojnega spoštovanja in podpiranja. Saj mora to le okrepiti slovanski čut in državljansko zavest. Pravičnost in ljubezen kot res slovanski vrlini sta najboljši temelj za složno in zvesto sodelovanje. Če je nacionalni egoizem v odnosu do tujcev razumljiv, pa naj bi bil v razmerju do slovanskih bratov upravičen le idealizem. To je v ostalem tudi zahteva prave kulturnosti, krščanstva in prosvetljenega človečanstva. Preprosti ljudje bi se v svojem čutu poštenosti v tem oziru lahko sporazumeli, ko bi ne imeli preveč besede krogi, ki zlorabljajo tudi najidealnejše stvari v samopašne namene.

Na kulturnem polju bi se dalo sploh še največ storiti za pravo slovansko zблиžanje: na vseh področjih bi se lahko učili drug od drugega in ustvarjali tako večjo zavest skupnosti in prave povezanosti. Vsak inteligent in vsak stan lahko nekaj pripomore za doseg tega cilja.⁵ Tako bi se vzgojile širše plasti ljudstva k pravemu pojmovanju slovanstva, da ne bi cenile več le tujih vzorov in mod in ne bi nasedale sebičnim vabam. Tukaj je ključ za pravilno rešitev slovanskih problemov, tukaj je širno, največ obetajoče polje delovanja za vsakogar. V študij slovanskih stvari je treba vložiti več vneme in razširiti zanimanje zanje med čim širše vrste, zlasti med mladino. Ni dovolj, da se bavijo s tem le redki posamezniki, drugi pa le ob kakem trenutnem valu navdušenja, katero spravi to zanimanje v hipen zagon, a prav tako hitro poneha. Ne komodnost in neresnost, temveč le vztrajnost in doslednost vodi do cilja. Le tako bo sčasoma stopila na mesto tako izključne zapadne orientacije vedno vidnejša slovanska usmerjenost na vseh poljih in toriščih kulturnega življenja. — Rastoči pomen slovanstva se že sedaj čedalje bolj priznava — na nas je, da se z medsebojnim spoznavanjem in sodelovanjem še bolj uveljavimo v svetu. Iz skupnih raziskovanj in prizadevanj bodo vstali končno skupni ideali in s tem tudi zavest skupne moči, ki nam jo nekateri še radi odrekajo. Takšna plemenita tekma in plodno uveljavljanje naših pridobitev bo tudi v korist in prosep človeštva sploh.⁶

Pogojev za takšno prizadevanje je dandanes dosti več kot svoje dni, ko so nas drugi ovirali pri vsakem koraku. Kljub temu se nam še sedaj močno pozna, da smo gospodarsko slabotni in odvisni, zlasti da je pretežni del Slovanov socialno še tako šibak. Še vedno smo povečini le kmetско oz. delavsko ljudstvo, ki živi še bedno in primitivno in zato tudi kulturno ne more dati iz sebe onega, kar bi v boljših razmerah lahko. Gospodarskemu napredku in socialnemu dvigu je treba zato posvečati največjo skrb. Žal tudi v tem pogledu navadno le capljamo za tujimi ekstremnimi vzori, ko pa imamo doma v lastni sredi še ohranjeno tisto lepo načelo združnosti. Saj nas celo solidaristično gibanje, ki se pravkar uveljavlja v Evropi, samo spominja na to: splošno zbiranje v zadrugah, povezovanje v stanovska združenja i. p. gre za preosnovno družbe na bolj občestvenih podstavah nego jih kaže individualistični in kapitalistični družabni red. V tej smeri iščimo jamstev večje socialne pravičnosti in boljšega medsebojnega razmerja med stanovi in razredi, saj nam kaže pot že lastna praslovanska tradicija. Kajpada ne bo rešitev v golem modrovanju in besedičenju, temveč bo treba lastnih zgledov in — kar je glavno — prave požrtvovalnosti.

⁵ Na polju kulturnega dela je nastalo po vojni že 33 vseslovanskih zvez — gl. Slovanský Přehled 1934, čís. 1, str. 2.

⁶ Prim. Dr. L. Sušník, Praktiční načini našega sodelovanja. — Pamätnica III. kongresu slovanských katolíckych akademikov i seniorov, Bratislava 1931, str. 189 ss.

S slovanstvom v politiki je še velik križ. Je sicer napredek, a še dolgo ne moremo biti zadovoljni. Na eni strani velike slovanske države še vedno ne kažejo prave slovanske črte v politiki, kar druge težko občutijo, na drugi strani pa tudi notranje razmere niso v prilog resničnega slovanstva. Treba bo še dosti časa in naporov, da prodre povsod spoznanje o pravih koristih in primernih metodah. Tu čaka dobromislečih slovanskih kulturnih in političnih delavcev še premnogo dela. Graditi treba dobre temelje s prosveto in npravstveno obnovo, potem bo prišla tudi pravilna politična streha. Med Slovani naj bi ne šlo za hegemonijo, naj bi ne vladala nadrejenost ali podrejenost narodov ali držav, temveč enakost in prijateljstvo. Križajoči interesi naj se ne zaostrejuje namerno, temveč naj se skušajo spraviti v sklad z vzajemno pomočjo in dejansko podporo. Le iz prave sloge more zrasti res zdravo, močno in samozavesti prežeto slovanstvo.

Končni cilj niti ne mora biti ena skupna država v (kon)federativni ali slični obliki — kot skušnje uče, bi bilo to lahko vzrok za razna trenja —, zadostuje složno sodelovanje na osnovi medsebojnega sporazuma: Slovanski sklop (antanta odn. alijansa). Je to tudi za zunanji svet bolj oportuno, ker bi preozka zveza brez dvoma rodila jake reakcije v obliki protislovanskih zvez. Če ni celo tak sporazum — utopija? Vsaj današnje stanje vodi, kot se zdi, prej v položaj, v katerem so romanske države, ki se borijo med seboj za prvenstvo in o latinskem bratstvu ne marajo dosti slišati.

Za vse takšne in podobne postulate je predvsem potreben etični prepород in preobrazba miselnosti. S tega stališča je torej širjenje verskih in sploh duhovnih vrednot važno in potrebno. Le krščanski duh v inteligenci bo sposoben, da brzda prevelike strasti egoizma, sovraštva in brezobzirnosti v smislu zahtev ljubezni, pravice in mirnega, složnega sožitja.

Ker je, žal, slovanstvo versko usodno razcepljeno, je ena prvih potreb in najlepših zamisli, stremeti po premostitvi tega prepada. Na tem polju je vodnica cirilometodijska ideja, ki je vredna največjih naporov in žrtev. Zato pa je treba seznanjanja z značajem cerkva in njihovih vrlin, zglednega dela, molitve in božjega blagoslova. —

To bi bila koncepcija slovanske misli, ki nima v oporo nobene posvete avtoritete in ne obeta takoj vidnih uspehov, a je vendar za srečnejšo prihodnost slovanstva prvobitne važnosti: le z njo bo mogoče res trdnó izgrajevati vse strani veličastne slovanske stavbe, ki naj bi jo nam — za ceno našega dela — naklonila bodočnost.

OB KRIKU BEDNIH

DUŠICA SIMONOVA

Tiho tiho vsnule so poljane širne
in zasanjale o kruhu v pomladanjo noč,
ko nenadoma v tišino sveto se oglásil
jok obupen je iz bornih koč.

In ko da ga jok priklical je, pojavil
se je čez poljé popotnik, žalosten v obraz,
ki se svetil je v prečudni luči,
in je blagoslavljal njive v nočni čas.

In še je ob joku dvignil svojo róko,
ko da sodil svet prek polja bi gredoč —
„Bil sem v bratu lačen, pa mi niste dali jesti,
poberite se! . . .“ je stvarstvo čulo v noč.

MATURA

MARTIN RAZUS

ODLOMEK IZ ŠTUDENTSKÉ SLOVAŠKE POVESTI „MAROŠKO STUDIRA“.

V napetem pričakovanju zasinejo končno pomembni dnevi maturitetnih pismenih nalog. Red je tak — najprej madžarščina, potem latinščina in končno matematika. Študente razdelijo na oddelek A od Abelevskega do Plajbasa (Maroška, ki je glavna oseba povesti) in na oddelek B od Praya do Zsolnaja. Zapro jih v posebne učilnice, kjer se naj menjavajo profesorji, ki jim je zaupano nadzorstvo — in tako gre stvar svojo pot.

Prvi dan gladko mine. Prav tako tudi drugi. Profesorji so — razen štreberja Libackega, človeka s priliznjenim pogledom — dobrohotni. Saj vedo, matura je matura! Študent pri njej radi prevelikega spoštovanja do slavnostnega akta prečesto pozabi še to, kar ve. Berényi ali srebrnolasi Zavarský, Glockner, ki je že s tem letom oddal ravnateljstvo črnkastemu Madžaru Pünkösdimu, ali krasotec dr. Kopper — vso stvar tako razumejo. Profesorju matematike Flecku, t. j. „stričku Pamliju“ ne dajo nadzorovati. On bi — ker nima kaj delati — pač sploh ne vzdržal v razredu. Tako se potem čisto dobro dela. Niti listkov ni treba spuščati z okna. Samo ta Tacitus je nekoliko teže razumljiv. Pa tudi tu, če ne pomore slovar in sosed, pomore — stranišče. Pri tolikem vznemirjenju ni čudno — tega kraja ne morejo prepovedati. A tam se že najde kakšen listek — zataknen v špranjo. Pišta si ga tudi takoj najde. Ali ne prepiše doslovno. Tako neumen ni! Samo prepiše — tako, tako, kakor bi bilo isto. Ali ni!

Tretji dan — je že drugače. Zjutraj po osmih vpade s tihim Bögözijem v oddelek A striček Pamli z razmršeno brado, nerazčesanimi sivimi lasmi in v sivi zguljeni obleki, obrnjeni že tretjič. Gre k tabli, vzame kredo v roko, diktira in piše:

— Potegnite dotikalnice na krožnico, katere m je enak 4, n je enak 5. Potegnite iz točke A (2—3). Kot vidite, hm, hm, — si odkašljeje, — je to primer iz analitike, vigye fene — hudič ga vzemi, kdor ima pamet, lahko zračuna... Hm, hm! — odloži kredo, pljune v lep črtasti robec in z dolgim, hitrim korakom zleti iz učilnice. Hiti, da prav tako stori v oddelku B.

— No, az istenit neki, mi az?¹ — zamrmra Pišta Kiss in se popraska za uhom. — Kaj je to, vraga?!

— Kaj, prosim? — se obrne Berényi oziroma Bögözi od table, kjer so naslikane čirečare, pomenjajoče maturitetno nalogo iz analitike.

— Kaj je to, gospod profesor, na tej tabli? — se upa Pišta.

— Ali jaz vem? — zmigne ta z rameni. — Jaz ne učim matematike.

Od študentov, sklonjenih nad papirji, sedi v vsaki klopi eden. Nekomu je mraz, nekomu toplo — po temperamentu. Pišta Kiss odloži pero in iz žepa potegne robec, briše si čelo in briše. Blondinec, Miško Pačesák, s črnim Grubcem se ogledujeta nekam nazaj za hrbet in pomembno žmrkata z očmi. Za njima namreč sedi up vsega oddelka, Maroš Plajbás. On mirno sedi in mirno do nečitljivosti meče na papir črke in številke. Prav dobro razume, kaj se tu godi. Pogleda na ljubljenca „madžarja“,

¹ Boga mu njegovega, kaj je to?!

predsednika (madžaronskega) prosvetnega krožka, Morica Zweiga. Kako je naenkrat majhen, majčken! Medtem ko je pri pismeni iz madžarščine ponosno sedel, se ogledoval na desno in na levo ter prvi oddal nalogo na mizo, se zdaj ozira okoli kakor pretepen pes. Roke mu živčno mahajo, oči toliko da mu zleté izza očal in po vsem telesu ga trese mrzlica.

— Sedaj jih imam v pesteh, — si misli Maroš in ne hiti. Grubeu in Počesaku pokima v znak, da zna formule, in mirno dela. Časa dovolj!

Nervoza pa v vsem oddelku strašno narašča. Bögözi je človek, ki ima srce — postavi se k oknu in gleda nekam v neskončnost, dolgo gleda. On je tudi nekaj pesnika — prisluhne, če hoče, tudi godbi sfer. In sploh, kaj naj dela od dolgega časa?

V oddelku je spet napeto, da bi počilo. Študenti na videz računajo, ali ne delajo. Samo markirajo. Če bi bile tu formule, bi že šlo. Ali prav na te formule ni nihče računal. Zmešani Pamli, le kaj mu je v glavo padlo? Tak škandal! Samo Plajbás dela. Vsi vidijo — ta dela. Toda ali bo dal in komu bo dal kakšen papirček, ker so ga bojkotirali vsi?!

— Juj, ta Moric, tako daleč nas zavesti!

Toda Moric je Moric, on poizkusi še, kar se dá.

— Gospod profesor, — nenadoma na mestu vstane, — prosim, moram ven!

— Zakaj? — pogleda nanj karajoče Bögözi, ker ga je zmotil v preišljanju.

— Na potrebo.

— Na potrebo? Ali bi ne mogli potem, ko doračunate . . . ?

— Ne, ne, gospod profesor! — vrže nanj ljubljenec „madžarja“ obupen pogled, raztegne noge in že gre, kakor da ni tu drugega izhoda. Res . . .

— Čuden človek! — pokima na to Bögözi z glavo.

Čez čas vstopi Moric in njegov pogled je še obupnejši. Takoj ve odelek A — da tudi z oddelkom B ni nič boljše. Bögözi misli dalje svojo misel in vse je dobro.

V tem poda Pišta list svojemu sosedu za hrbtom. List potuje dalje, dokler se ne ustavi v Plajbásovi roki.

— Maros, neszamárkodj! — spozna ta takoj Pištovo pisavo. — Ne zganjaj neumnosti! Pošlji nam kaj! Drugače bomo kot crknjeni psi . . .

A Maroš ni hudoben človek. On formule zna, a fantje brez njih ne zračunajo. Naj se maščuje? Naj jih zdaj on bojkotira? Ne! To bo najlepše maščevanje! Vzame listek in piše:

Krožnica: $(x-m)^2 + (y-n)^2 = r^2$.

Dotikalnice: $(x-m)(x_1-m) + (y-n)(y_1-n) = r^2$.

S tega listka zvije cevko, jo s prsti premečka in poda predsedecu. Ta si prepiše in poda naprej. Tako pride listek tudi do Pište in Morica, kateremu gotovo bolj odlegne kot pred četrto ure na stranišču.

Bögözija zamenja dr. Ervin Kopper, srečni ženin Lenke Prievidzke. Ima ostro zlikane hlače, visok ovratnik — če hoče okreniti glavo, se mora ves zavrteti.

Boljše uniforme si študenti niti ne morejo želeli za profesorja — nadzorovalca pri maturitetni pismeni nalogi iz analitike. Res ne! Poleg tega je še latinec in zelo dobre volje. Takoj izda študentom, da se je

² Maros, ne delaj oslarij!

Tacit dosti dobro posrečil. Nihče ne bo dobil dvojke. Ni čudno, če se potem tudi okoli kroga s temi dotikalnicami veseleje dela.

— No, Pišta — pravi profesor Kissu, — gre?

— Vrag vzemi vse krožnice in dotikalnice, gospod profesor! — odvrne Pišta. — Ali nekako že pojde — no, že pojde! Striček Pamli je lahko ponosen na svoje maturante, hehe! . . .

— Hm — hm! — se razleze dobra volja po celem oddelku A. Gre preko stranišča tudi v oddelek B. Pismene naloge se srečno končujejo.

Prevedel iz slovaščine *Smolej Viktor*.

VIJOLICA

VLADO PLEŠEC

Rudiju je šele osem let.

Kadar pa me pogleda resno izpod čela, se mi zdi, da sva istih let. Silno rad me o čem izprašuje in je zelo vesel, če me spravi v zadrego. Toda rad ga imam, saj v njegovih očeh še vedno sije mlado sonce.

„Kje rastejo vijolice?“ me vpraša in potisne spodnjo rdečo ustnico naprej.

Da v senčnatih, nekoliko skalnatih krajih, mu odgovorim. On pa je že vnaprej vedel, kako me bo zavrnil. Zakaj jih v tem in onem kraju, ki je tak ni. Tolikokrat jih je že iskal.

„E, vraga! Bova pa šla in pogledala!“

V nekem senčnem lazju, mi je pripovedoval med potjo, ki mu ga je označila teta, je nekoč iskal vijolice, našel pa je samo eno, in sicer belo.

„Kakšne imaš ti rajši Lado, bele ali modre?“

„Mislim, da bele!“

„Jaz ti pa povem, da so mi modre ljubše in so tudi lepše. Bela barva je tako vsakdanja. In veš, takrat sem tisto vijolico vrgel v stran, ne vem, kaj me je prijelo! Modre so mi ljubše, kakor vijoličasti pirhi o veliki noči so, nanje me spominjajo. Modre tako lepo diše, ko pa sem ono takrat poduhal, nisem mogel čutiti nobenega vonja. No, vidiš, še dobro se spominjam, prav tamle pod ono skalo sem jo našel!“

Stala sva na zapuščenem svetu v bregu. Sem in tja je štala kakšna skala, drugače pa je bilo vse pokrito s suho travo.

Pokazal mi je na skalo, iznad katere je štrlel suh grm. Sklonil se je, da bi mi celo mesto pokazal, kjer je utrgal vijolico.

Zavrnil je in poskočil k meni. „Zopet je zrastle vijolice, o vijolice!“

Pod grmom se je v neslišnem vetrcu rahlo pozibavala — bela vijolice.

„Ko sem jo zagledal, me je v srcu zbolelo. Tako rad imam sedaj to vijolico! Pa ne maram ji vzeti življenje, naj raste tukaj, ali ne Lado?“

„Da Rudi!“ Čudno mi je bilo pri srcu. Kako sem bil vendar nekaj kot otrok srečen!

Nove knjige

Rudolf Južnič: Grška čitanka za gimnazije I. del. Cena vez. knjigi 58 Din. V Ljubljani. 1933.

Včasih smo v 5. razredu klasične gimnazije brali celo prvo polletje Ksenofonta (Anabasis, Kirupajdija), drugo polletje pa začeli s Homerovo Iliado. Ker pa se v tem razredu predava stara zgodovina, je res umestnejše, da se učence to leto podrobno seznanimo z mojstri zgodovinopisja in da gre pri tem pit k izviru, ad fontes, t. j. k grškim historikom: K „očki“ vseh, Herodotu, k največjemu vseh, Tukididu, ter k prijetnemu stilistu Ksenofontu. Te tri zdaj čitajo v 5. r. klas. gimnazij po čitanki Južničevi. Iz Herodota je J. ponatisnil boje pri Termopilah (knj. VII) in bitko pri Salamini (knj. VIII); iz Tukidida čitajo pa sloveči opis sicilskega pohoda (knj. VI in VII). Zgovorni Ksenofont pripoveduje našim petošolcem svojo romantično pot (I. 401. pred Kr.) v Malo Azijo, bitko pri Kunaksi, ter kako je s svojimi 10.000 po nezaljšanih težavah prebijajoč se skozi divji Kurdistan, slednjič zagledal Črno morje. — V Tolmaču (str. 65 nsl.) podaja pis. stisnjen pregled grškega zgodovinopisja.

Ker pa učni načrt zahteva, naj nudi k restomatija tudi snovi iz drugih pisateljev jonskega dialekta, je prof. J. res ustregel s pestrim gradivom: imamo tu več Ajzopovih basni, nekaj Lukiana, Strabona i. dr. Pestrost kažejo že slovenski nadpisi: Grška zemlja, Vzgoja (zanimiv je Herondov prizor iz šolske vobe!), Telesna vzgoja (težka in lahka atletika), Zdravništvo, Gospodarstvo, (področje žene... tu pride celó največji cerkv. govornik sv. Janez Zlatousti do besede!) Iz narave, Lov, Balkanski polotok, Južna Rusija itd. Tudi sv. pismo je izdatno uporabljeno (sloveči govor Pavlov na Areopagu!), kakor tudi najdbe papirov.

Vsega (tekstā je 89 str.) sicer vsi ne bodo mogli prebrati, ali s porazdelitvijo na posameznike bodo pa lahko vsi učenci izvedeli za vsebino vse knjige.

Tolmač je zelo vestno sestavljen. In tu spet vidimo, kako prav je, da imamo Doklerjev grško-slovenski slovar: česar izdajatelj J. namenoma ne prevede, vse tiste besede najde učenec v Doklerju.

Prijatelji human. gimnazije smo Čitanke po pravici veseli; učencem bi skoro kar zavidali: kako širok pogled dobijo v antični grški svet!

Na str. 81. nsl. je natisnjen tisti znameniti opis Ajshilov bitke pri Salamini. „Tolmač“ bi bil lahko povedal, da najdejo učenci

prevod v Šolskem Izvestju ljublj. klas. gimnazije iz l. 1913. J. D.

Ivan S. Turgenjev: Lovčevi zapiski II. 1934. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Ljudska knjižnica 54. Iz ruščine preložili Bogomil Vdovič, Marija Kmetova in Janez Rožencvet. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 224. Cena vez. Din 55.—, broš. Din 45.—. Kdor je prebral prvi del teh prelepih slik iz ruskega življenja v sredi preteklega stoletja, bo z veseljem segel tudi po drugem delu!

Andrej Pirč: Šmarnice. Pripredil in izdal —, župnik v Podčetrtku. 1934. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju, Str. 320. Cena za člane Mohorjeve družbe vez. z rdečo obr. Din 20.—, za zlato obr. Din 30.—, za nečlane Din 28.— oziroma Din 40.—. Lepa knjiga, ki obravnava najvažnejša verska in vzgojna vprašanja. Vsak govor je zase celota. Čeprav so ti govori predvsem za majniško pobožnost, bi jih v času Katoliške akcije nujno priporočili posamezniku in družinam radi njihove aktualnosti!

France Stele: Cerkevno slikarstvo. O njegovih problemih, načelih in zgodovini. Spisal spomeniški konservator —, 1934. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Mohorjeva knjižnica 66. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 206. Cena broš. za ude Din 21.—, za neude Din 28.—, vez. Din 30.— oziroma Din 40.—. „Mohorjeva knjižnica“ prinaša poleg leposlovja tudi ponatise poljudnih razprav iz „Mladiki“. Ena takih tehničnih razprav je Steletovo „Cerkevno slikarstvo“, ki je lansko leto izhajalo v „Mladiki“ in vzbujalo splošno zanimanje. Dr. Fr. Stele, ki je napisal že nešteto razprav in knjig o naši upodabljaljoči umetnosti, je hotel v Mladiki — in sedaj v tej knjigi — s prijetno kramljačo besedo, zato pa seveda nič manj strokovno, seznaniti najširše kroge, ki jim pride v roke družinski list Mladika, o problemih, načelih in zgodovini cerkvenega slikarstva, ki je že od nekdaj najbolj poljudna likovna umetnostna stroka pri nas. V „Uvodnem okviru“ smo kar nakrat sredi zanimive razprave o „ljudskem“ okusu, ki ga z avtorjem nazorno preizkušamo ob Bierterjevi in Maleševi sliki ter se ob tako nastalem in dejanskem vprašanju: Bierter ali Maleš? odločimo proti „ljudskemu“ okusu našega polizobraženstva in tudi velikega dela izobraženstva za Maleša z zahtevo: Umetnost umetniku, obrt pa obrtniku in rokodelcu! — Kakor je že Uvod lep in nas mnogo nauči, tako poučna je kajpada tudi prava knjiga, ki govori v prvem poglavju o nalogah in načelih cerkvenega slikarstva, kjer se seznanimo z njegovo

krasilno, poučno in nabožno stroko. Nato sledi poglavje o umetniški osebnosti in cerkveni umetnosti, v katerem odgovori Stele na vprašanje: Ali mora biti umetnik, ki dela za cerkev, dejansko veren in kje mora biti eventualno absolutno veren?, da smemo smatrati vsakega v katoliški veri rojenega in vzgojenega umetnika brez ozira na njegovo dejansko vernost za sposobnega, da ustvarja za Cerkev vsaj v krasilni in poučni stroki njene umetnosti. Glede tretje stroke, nabožne, posebno molilne, bomo izbirali pač ljudi, ki jih delo in življenje izpričujeja za sposobne, da ustvarjajo nabožne umetnine višjega reda, pri presoji katerih pa bomo upoštevali, koliko se je umetniku posrečilo poglobiti se v misterij molilnih in mistično vizionarnih občutij in slutenj. — V tretjem oddelku — Iz zgodovine cerkvenega slikarstva — nas pouči avtor o bistvu krščanske cerkve, nakar sledi zgodovina cerkvenega slikarstva in vloga osebnosti v njem. S poglavjem „Ideal sodobnega cerkvenega slikarstva“ zaključuje Stele svoja izvajanja, ki se povračajo v uvodno misel: Proč iz naših cerkva s praznimi obrtniki, z Biertiji vseh vrst, odprite jih „Malešem“, kar se pravi z drugimi besedami: odprite vrata cerkvā umetniškim osebnostim! — Knjigo krasi 49 posrečenih reprodukcij večinoma domačih umetnikov z našega slovenskega ozemlja, ki jih je dr. Stele opremil s pojasnjevalnim besedilom, kar poleg njegovih jasnih izvajanj dela knjigo še posebno nazorno in tudi začetniku v umetnostnih vprašanjih dostopno. Prav toplo priporočamo!

„Ljudski oder“. Revolucijo v našem igranju je izvršilo prav za prav naše dijaštvo. Studentje so pričeli uvajati na svoje proslave moderne in stare misterije. Ta val je šel potem naprej in danes zajema tudi ostale ljudske odre v mestih in na kmetih. To docela novo stremljenje je dobilo izraza v „Ljudskih igrā“, ki so začele izhajati lani v Grobljah in se nadaljujejo letos v „Založbi ljudskih iger“ pri Tiskovnem društvu v Kranju. „Založba ljudskih iger“ izdaja tudi mesečnik „Ljudski oder“. Dalje izda v letu 1934 štiri knjige („Za pravi ljudski oder“ in štiri igre: „Slovenski Pasijon“, „Igro o izgubljenem sinu“ in „Dvoje duhovnih iger“ — Theophilus, Anima —). To bodo redna izdanja, ki jih dobi vsak naročnik za nizko ceno Din 60.— na leto. Naročnino lahko plača tudi polletno, četrletno in celo tudi mesečno. Kdor izmed naših študentov se za teater zanima, kdor o počitnicah morda sam doma pomaga, svétuje in režira, — vsak tak študent bi moral naročiti ta izdanja. Po možnosti bo dobil tudi kaj popusta na naročnini. Pišite kar navadno dopisnico na naslov: Tiskovno društvo v Kranju.

France Veber: Knjiga o Bogu. 1934. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Izdano

kot šesta knjiga Znanstvene knjižnice. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 450. Cena broš. Din 108.—, vez. Din 124.—. Ta velepomembna knjiga, ki jo je avtor — vseučiliški profesor filozofije — posvetil akademski mladini, je delo, kakršnega Slovenci doslej pač nismo imeli in pomeni gotovo dogodek v naši znanstveni literaturi. Od prvih filozofskih knjig, katere nam je začel pisati pokojni dr. Fr. Lampe, pa do Vebra prav za prav ni dolgo, a vendar smo z njim, moremo reči, dosegli, če ne prehiteli mislece drugih velikih narodov in tako dosegli tudi vrh v naši znanosti z vprašanjem vseh vprašanj — s Knjigo o Bogu. Profesor Veber je napisal že veliko število globokoumnih knjig in razprav s področja filozofije — v sedmi in osmi poznate njegov Očrt psihologije — ta knjiga pa pomeni gotovo višek njegovega iskanja in dela, ki bo za vse, ki so zapadli v dvom, a bi prišli le radi na trdna tla resnice in Resnice, dognanje, ob katerem se umirijo in se vrnejo k resničnemu bogozornemu gledanju na svet in življenje. Avtorja je dosledno in podrobno delo v njegovi stroki privedlo k znanstveni izpovedi vere v Boga, kot lepo obrazloži v „Uvodnih mislih“, v katerih bi zlasti opozorili na izvajanja o razkolu med ljudstvom in inteligenco in o osnovnem gibalbu vsega vrenja našega časa, ki je borba za priznanje ali odklonitev Boga. „Tako zvani izobraženci se danes smejejo vsakemu, ki še o Bogu sploh govori“, pravi Veber in nadaljuje: „Jaz se te kočljivosti ne strašim, ker sem tudi to knjigo spisal samo z vida resnice; in če je resnica, kakor se je meni prikazala, obenem osnovna ljudska resnica, tedaj je s tem dovolj označen tudi že tretji posebni razlog in tretji posebni namen moje knjige o Bogu.“ Ako vzameš knjigo v roke in slediš Vebru, prehodiš z njim petero poti, težkih, znanstvenih poti: istinitostno, veljavnostno, osebnostno, vrednostno in bistvogledno pot k priznanju božjega bistva. Da boš mogel slediti na teh potih in se vzpenjati na vrhove dognanj, ti svetuje pisatelj, da prej prebereš njegovo „Filozofijo. Načelni nauk o človeku in njegovom mestu v stvarstvu“ in „Sv. Avguščina. Osnovne filozofske misli sv. A.“ — Študent, ki težko prideš do teh knjig, se pa moraš najmanj dobro seznaniti z Vebrovim „Očrtom“, da boš mogel kolikor toliko slediti. Sicer pa imej to knjigo v evidenci in ko pride čas in boš čutil potrebo po besedi in dokazu, ki naj ti prinese gotovost, tedaj: Tolle, lege!

Člani Mohorjeve družbe dobé 25% ceneje, če jo naroče naravnost pri Družbi sv. Mohorja v Celju.

Naši zapiski

NAŠA MLADINA NA KOROŠKEM

Opisati hočem dokaj kratko položaj koroške šolske mladine. Predvsem je to položaj fantov, na katere je vplivala šola povsem kvarno. Morda je še kdo med nami, ki verjame pravljicam, da se učijo naši šolarji tudi materinščine. Prav zato so tudi ustanovljene „utrakvistične“ šole, ki pa obstojajo žalibog le še na papirju, kar vem iz lastnega doživetja.

Določeno je, da naj bi se podučevali otroci vsaj prvo leto izključno v slovenskem jeziku. Zato mora znati vsak učitelj vsaj za silo slovenski, če hoče dobiti mesto na teh šolah. Pa jih res ni treba iskati. Dovolj je nemčurjev in Kočevarjev, ki znajo prav dobro, kadar gre za denar. Slovencev seveda ni, zlasti mladih ne, ker jih na učiteljsku sploh ne sprejmejo, kolikor je pa še starih, — nameščen je le še eden — pa morajo samovati v nemških krajih med protestanti.

Prve tedne, dokler še otroci res nič ne razumejo nemški, govori učitelj z njimi še v materinščini. Komaj pa razumejo par besedi, takoj prekine vse slovensko govorjenje in pouk je samo še nemški. Slovenščine se učijo iz novega abecednika, ki je pisan prav za koroške „dvojezične“ šole. Prva polovica je „slovenska“, druga pa že nemška. Pa kakšna je ta slovenščina, ki jo pišejo gospodje izdajatelji? Bolje rečeno bi bila to govornica nekakih „bindišarjev“, ki jih poznajo le oni. Posebno bogat je ta jezik nemških besedi. Berila so sestavljena iz stavkov kakor: „Ptica frka po luftu,“ ali pa „Stric se je pripeljal s cugom iz Klagenfurta.“ Takšna je torej nova slovenščina na Koroškem!

V poznejših letih pa so predpisane vsaj tri ure na teden slovenskega pouka. Spominjam se, da je visela skozi vseh sedem let na vratih tabla z razdelitvijo ur, držali pa se jih nismo in slovenščine v sedmih letih niti enkrat nismo imeli. Ko je prišel nekoč nadzornik in je vprašal, kako je s slovenščino, pa je pokazal učitelj na tablo, kjer so bile zapisane ure z določenim predmetom, in kratko odgovoril: „Ze imamo ure, a vselej ne pridemo do izpolnitve.“ Mi smo ga vsi začudeno gledali. Nismo si pa upali kaj ukreniti proti tej laži.

Bilo je tudi dosti slovenskih knjig v šolski knjižnici, pa so jih zmetali pod streho, da so se raztrgale in razgubile. Nismo jih smeli čitati, pač pa so nam vsiljevali nemške.

Slovenskih pesmi šolarji ne smejo peti. V šoli se pojejo navadno same nemške nacionalne. Če zapojejo kako slovensko, pa jih učitelj pridno ozmerja in kaznuje. Prigodili so se celo slučajni, da je šel za fanti, ki

so peli kraj vasi, veseli počitnic, jim odvezla spričevala in jih raztrgal. V nova pa je napisal najslabše rede!

Naše učiteljstvo je sploh mnenja, da naj imajo starši le gmotno skrb in skrb za telesno vzgojo otroka. Pri duševni vzgoji mladine pa ima le učitelj govoriti. On šele sme povedati otroku, kaj je resnica in kaj je laž. S sirovo brezbriznostjo vsiljuje šolarjem nemško govornico. Zapoveduje jim, da naj govorijo nemški med seboj. Vzgojuje jih v sovraštvu in brezbriznosti do staršev, do slovenske besede in pesmi. Slovensko besedo uporablja le ob prilikah, če jo hoče onečastiti in osmešiti. O fantovskem petju na vasi jim govori kot o vpitju pijancev ponoči. Vedno pripoveduje zgodbo o plebiscitu in primerja naš narod z najrazličnejšimi stvarmi. Dobro se spominjam, kako je vpil nad menoj, ker sem se mu nasmehnil, ko je ob taki priliki rekel, da so bili koroški Slovenci dvajsetega leta kakor gladen pes, ki je zapustil gospodarja in letal za tistim, ki mu je dal povohati košček klobase. V dolžnost si štejejo tudi, da dokažejo že šolarjem, da smo res le „bindišarji“, ker govorimo drugi jezik in imamo bolj oglate glave kakor Kranjci. Otrok seveda verjame. A marsikateri se spomni šele pozneje in razume, kakšne „resnice“ je slišal v šoli.

Verouk je še po večini slovenski, vsaj v južnem delu. Pa imajo duhovniki tudi velike težkoče, ker bi učitelji pač najraščji imeli vse nemško. Dostikrat jih napadajo tudi pred otroki in razdirajo kar je katehet zgradil. Mnogo večja kot prej kedaj je tudi skrb staršev za vzgojo svojih otrok. S strahom jih pošiljajo v šolo, ker vedo, da se jim le odtujijo in postanejo sirote. Ne vemo, kako bi bilo danes na Koroškem, če ne bi bil naš narod res globoko veren in če ne bi žrtvovali starši vse za dobro vzgojo mladine. Pa imajo res božji blagoslov. Verna, narodna in dobra je njihova mladina. Tudi izobražena je bolj kakor nemška. Toda le maloštevilna je. Kaj pa z drugimi fanti in dekleti, ki niso imeli tako dobrih staršev?

Ko izstopijo iz šole, so siromaki, ki ne vedo, kam naj se obrnejo. V društvo si ne upajo ali pa nočejo, ker so si že preveč pridobili tistega nemčurskega ponosa in so se v šoli le naučili sevražiti vse, kar je slovenskega. Pevci so, pa ne grejo k pevskeemu društvu, ker jim ne ugaja naše petje. Nimajo veselja do knjig, ne do nemških, ker ne obvladajo jezika, ne do slovenskih, ker se jim nikoli ni povedalo, da so tudi te lepe, in ker se v šoli morda niti čitati in pisati niso naučili. Mnogi izstopijo iz šole, da še lastnega imena ne znajo napisati s slovenskimi črkami. Take, brez vsake izobrazbe in obtežene z vsemi posledicami demoralizujočega pouka, jih zajamejo navadno naj-

radikalnejše protinarodne in tudi protiverske organizacije, v katerih se nadaljuje „šolski pouk“ še v večji meri. Pridigujejo jim mesto bratstva in ljubezni le prepri in sovraštvo. Ni čuda, da taka mladina, ki je že vrgla od sebe narodno zavest, ljubezen do materinščine in domače zemlje, tudi pozabi pot do Najvišjega in odvrtje celo vero. Pahnjena v valove sveta, se razbije ob skalah življenjskih preizkušenj, ker ne pozna pomena življenja ne Stvarnika in Njegove volje.

Pa vkljub temu je naša Koroška zdrava in močna. Še živi in bo živela, dokler je volja Najvišjega! Trpi v upanju! . . .

Korotanec

H. HOFFMANN V LATINŠČINI

Dne 20. sept. bo 40 let, odkar je v Frankfurtu ob M. preminul blazniški zdravnik, nekdanji gojenec pariške medicinske fakultete, dr. Hoffmann-Donner, rojen 13. junija 1809. V svoji stroki je pisal o božjastnikih, v širše kroge pa se je raznesel njegov sloves po mladinskih knjigah, ki jih je sam-ustriral. Kot lirik je izdal zbirko „Po vedrih stezicah“. Svojo satirično žilico je pokazal v spisu „Kopališče Slana luknja“, svoj humor pa v raznoterih delih, n. pr. v „Kopališkem cvetniku“, seveda tudi v mladinskih delih, kakršna so: Boštjan zavaljuh, Kralj orehar, V nesbeh in na zemlji, Princ Grünwald. Posebno pa slovi njegov Struwelpeter (1845), po naše Razkodranček, zanemarjenec, ptiček brez gnezda. Povest je doživela na stotine natisikov in obilo prevodov v razne evropske jezike. W. H. D. Rouse ga je prevel na latinščino pod naslovom „Sugipollex“, po naše Prstocuz, in maja 1934 ga je izdala založba Blackie v Londonu. Crassus

NEKOLIKO LATINŠČINE

ampak ne lovske! — Znano je, da se marsikaj dobesedno iz latinščine ne dá prevesti v moderni jezik. Evo vam treh dokazov ozir. zgledov!

Amisi equum, quia dixi aequum, quod non erat aequum. Kako naj ta duhoviti izrek prevedemo? Da ga bomo vsaj umeli, naj povemo, kdaj in zakaj je nastal. Nemški cesar Friderik Barbarossa (Rdečebredec), ki je cesarjeval od l. 1152—1190, je petkrat s svojo vojsko prišel v Italijo, krotit objestna gornja it. mesta. Nekoč je prišel tudi v Bologno, slovečo zaradi njenih pravnikov. Zlasti dva sta takrat slovela. Cesar je od njiju zahteval, naj mu priznata pravno oblast nad vso Italijo. Eden izmed profesorjev je to takoj storil, za plačilo mu je cesar podaril prekrasnega konja. Drugi profesor pa ni hotel govoriti zoper svoje prepričanje in zoper svobodo gornjeitaljskih mest, ampak je pove-

dal resnico cesarju v brk. Posledica? Ni dobil konja, pa še službo je izgubil. In tedaj je duhoviti mož dal duška svojemu nastrojenju s tremi izreki: Amisi equum itd. t. j. dobesedno: Izgubil sem konja, ker sem dejal, da je pravično, kar ni bilo „pravično“. — Pristavil je še: Perdidi officium, quia non perdidi officium. Dobesedno v slove.: Izgubil sem službo, ker nisem hotel biti zoper svojo vest uslužen. — In slično je še dejal: Factus sum inofficiosus, quia non me feci officiosum. Slov. bi bilo približno kakor pri drugem reku: Vržen sem bil iz službe, ker se nisem uslužil.

Dbc.

IZBIRA POKLICA

Ker se bliža konec šolskega leta, opozarjamo znova dijake in starše na Dr. Sušnikove Akademske poklice. Knjiga je najboljši vodnik vsakomur, ki si hoče zbrati pravo pot v življenje: daje izčrpna navodila glede dobre izbire poklica, upošteva vse šole, zakone in predpise o izpiti, zadevne statistike in nudi točne podatke o vseh višjih poklicih ter razmerah v njih. Vsak abiturijent najde v njej koristnih informacij, a ker se je treba zanimati za bodoči poklic že več let pred maturo, bo prišla zelo prav višješolcem sploh. Delo se ozira tudi na potrebe ženske mladine.

V platno vezana knjiga s ca 400 str. stane 40 (po pošti 45) Din ter se dobi razen po knjižnicah tudi pri SKA Starešinstvu v Ljubljani, Miklošičeva 5. Tu dobe dijaki pri večjem naročilu tudi popust. Kdor odkupi 5 izvodov, dobi šestega povrhu zastonj.

NAJVEČJA MORSKA GLOBINA

V letošnji tretji številki je „Mentor“ poročal o ameriških merjenjih v Atlantskem oceanu, češ, da so našli severovzhodno od Portorika novo največjo morsko globino 13.000 m. To vest so beležili vsi svetovni listi, sedaj se pa je izkazalo, da je zmotna. Merjenja je vršila neka biološka ekspedicija, ki je bila namenjena v Karibsko morje, a je porabila priliko, da se seznanila tudi z globinskimi razmerami v Atlantiku severno od Portorika. Na nekem mestu so izmerili globino 4400 sežnjev, kar tudi odgovarja ondotnim doslej znanim globinam. V brzozjavnem poročilu pa so javili — fama crescit eundo! — da je bila izmerjena globina 44.000 pedi. S tem je napaka, ki se je vtihotapila v časopisje, pojasnjena. Največja znana morska globina je torej slej ko prej „Emdenska globina“ severovzhodno od otoka Mindanaa v Filipinskem jarku (10.430 m). V. B.

Pomenki

Ivan Podobnikar. „Žrtev za sina“ je pač dober osnutek in nič več. Če mislite, da je vse, kar napišete, že dovršeno delo, se močno motite. Bo treba pač še vaj! Morda pa preko počitnic kaj boljega ustvarite in se septembra spet oglasite.

Jos. Razpotnik. Zadnji dve baladi se res lepo in gladko bereta, a sta le v podajanju preveč starinski, da bi ju mogel priobčiti. Saj vendar berete v šoli tudi novejša pesnike, ob katerih bi se lahko učili sodobnega jezika in njegove prožnosti!

D. S. Eno sem nekoliko opilil, da bi videli, kakšna bi približno morala biti, z drugo pa nič ni! Učite se ob klasikih in ob novejših pa pošljite drugič kaj več!

J. E. Vse tri so dobre! „Ave Marija!“ se mi zdi tako dobra, da skoroda dvomim v njeno pristnost. No pa mislim, da mi preženete najlaže vse pomisleke in dvome, če mi pošljete za prihodnji letnik spet kaj dobrega!

Avlis. Po prvi pošiljki, s katero ste uspeli, pričakujem, da se še oglasite in da pošljete prihodnjic še kaj boljšega!

Zvezdanka. Ali se Vam je nabralo, odkar ste čakali, še kaj takih drobnih pesmi?

Sfinks. Dolgo se že niste več oglasili pa sem, kar sem imel še v zalogi Vaših pesmi, zdaj vse porabil. Upam, da se boste še oglasili in vzpodbudili tudi druge, ki so obmolknili, da spet kaj pošljejo!

B. J. Kolja. Če boste še kaj potovali, mislite na Mentor in vzemite s seboj zopet kamero!

S — a. Ni nič posebnega, a vendar tako pisano, da bi bil priobčil to ali ono, če bi bil dobil prej. Prihranim. Morda pa mi o počitnicah napišete več in še kaj boljšega!

M. V. Mislim, da se prihodnje leto spet oglasite. Napredek je viden.

Vsem mladim sotrudnikom, ki so letos zelo pridno sodelovali, se ob koncu letnika prav lepo zahvaljujem s prošnjo, da bi v prihodnjem letniku še krepkeje zastavili!

Naročniki „Mentorja“

Iz raznih stanov	458
Dijakov	1.000
Skupno število	1.458

Napređovali nismo, nazadovali tudi ne dosti. Geslo za prihodnji letnik: Naprej!

Vezava „Mentorja“

Kakor doslej vsako leto, bo poskrbela uprava „Mentorja“ tudi letos za vezavo lista v dosedanjih obliki (celo platno z napisom). Kdor želi torej imeti vezan letnik, naj prinese ali pošlje svoj izvod v upravo do 31. maja; vezan bo nato list najkasneje do Vidovega dne. Za vezavo se vplača Din 20—vnaprej. Lahko poskrbi uprava tudi za vezavo prejšnjih letnikov pod istimi pogoji. Kdor ne bi hotel pošiljati svojega izvoda, si naroči lahko tudi same originalne platnice in da list potem sam v vezavo, kjer hoče.

REŠITEV ZANK IN UGANK

1. Napis: Če bi bil molčal, bi bil ostal filozof.
2. Posetnica: Klasična gimnazija.
3. Kdo leti: Učitelj.

Vse tri je prav rešil Jug Franjo, Studenci pri Mariboru, samo prvo in tretjo pa Zose Josip, Kočevje.

NAROČNIKI

ki še niste kljub opominom poravnali naročnine, zgenite se zdaj ob prejemu zadnjega zvezka, kateremu smo zopet priložili položnico! »Mentor« se mora vzdrževati sam s svojo naročnino — zavedajte se tega in izpolnite svojo dolžnost! List ste dobivali in s to številko imate cel letnik — uprava pa čaka, da dobi tudi — celo naročnino, da bo mogla kriti stroške, kateri niso majhni!

ZA NAKUP
ŠOLSkih IN
TEHNIČNIH
POTREBŠČIN
SE PRIPOROČA
TRGOVINA
S PAPIRJEM

T
M. LIČAR
LJUBLJANA

DOM. ČEBIN

PREMOG - DRVA - KOKS

TELEFON
20 - 55

LJUBLJANA
WOLFOVA ULICA 1

**LJUDSKA
POSJOJILNICA
V LJUBLJANI**

reg. zadruga z neom. z.
MIKLOŠIČEVA C. 6
(V LASTNI PALAČI)

obrestuje
hranilne vloge po
najugodnejši
obrestni meri.
NOVE VLOGE
vsak čas
razpoložljive,
obrestuje po
3%

Vse
kar potrebuješ
za gospodarstvo
lahko kupiš
pri

GOSPODARSKI ZVEZI
V LJUBLJANI

Kdor kupuje
knjige gre v

**JUGOSLOVANSKO
KNJIGARNO**
v Ljubljani

**ZAHTEVAJTE
PROSPEKTE!**

Zbirke žepnih slovarjev in učbenikov /
Lepostovne knjižnice / Ljudske knjižnice
/ Zbirke domačih pisateljev / Zbirke
mladinskih spisov / Zbirke „Kosmos“ /
Možnost mesečnega odplačevanja

Naročniki knjižnih zbirk uživajo
25% popusta pri nakupu drugih
knjig iz naše založbe izvz. šolskih

NOVI
RADIONE
TRO-
ELEKTRONSKI
SUPER

ZAHTEVAJTE
PONUDBO TUDI ZA DRUGE
APARATE „RADIONE“ OD
GLAVNEGA ZASTOPNIKA
TVRDKE

„**RADIO**“, r. z. z o. z.
V LJUBLJANI
MIKLOŠIČEVA C. 7 / TEL. 3190

VALOVI 200—2000 m. — IZBOREN SPREJEM
CELE EVROPE. — NAJVEČJA SELEKTIVNOST.
— **VISOKOFREKVENČNE PENTODE** —
POPOLNA STABILNOST. — TOČNA SKALA
Z IMENI POSTAJ. — OPTIČNA KONTROLA
POSTAJ. — BREZ BRNENJA. — MAJHNA PO-
RABA TOKA.

NOVA ZALOŽBA
V LJUBLJANI

=====**Kongresni trg 19.**=====

Šolske potrebščine

za vse šole, učila, zvezki, barve, risalno in tehnično orodje.

Knjige:

šolske, leposlovne in znanstvene. Tuja literatura v vseh
jezikih.

Po zelo nizki ceni odlični prevodi iz klasične literature:
Sophokles-Sovre: Kralj Oidipus, Euripedes-Sovre: Bratski spor,
Shakespeare-Župančič: Julij Cezar, Beneški trgovec.